

درس اول

هستی بخش

آشنایی با استدلال نیازمندی پدیده‌ها به خالق، در به وجود آمدن (مرحلهٔ پیدایش)

بیان نیاز تمام موجودات در هر لحظه از هستی خود به خداوند (مرحلهٔ بقا)

معرفی آثار و ثمرات درک نیاز مخلوقات به خداوند

بیان علت تشبیه خداوند به نور هستی در قرآن کریم

بیان علت ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

هدف
کلی
درس

۱ فقیر: صفتی که در قرآن کریم به انسان نسبت داده شده و بیانگر نیاز ذاتی و دائمی او به خداوند حکیم است.

۲ غنی: صفتی که در قرآن کریم به خداوند نسبت داده شده و بیانگر بی‌نیازی مطلق او از هرگونه پدیده‌ای در هستی است.

۳ ذات: واژهٔ ذات به معنی ماهیت شیء و حقیقت هر چیز است، یعنی آن چه چیستی شیء به آن است. به عبارت دیگر، به خصوصیتی از هر چیز اطلاق می‌شود که اگر از دست بروند، دیگر آن شیء وجود نخواهد داشت.

۴ نور: یک تابش الکترومغناطیسی و حاوی فوتون است که در محدودهٔ دید موجودات، هم دیده می‌شود و هم باعث دیده شدن سایر پدیده‌ها می‌شود. در قرآن کریم وجود خداوند به نور تشبیه شده است.

۵ واجب‌الوجود: به کسی یا چیزی گفته می‌شود که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودنش باشد و تمامی پدیده‌ها از آن نشأت بگیرد.

۶ ممکن‌الوجود: به کسی یا چیزی گفته می‌شود که در به وجود آمدن و هستی یافتن به دیگری وابسته باشد (قائم به ذات نباشد) و برای پدید آمدن به واجب‌الوجود نیازمند باشد.

عناوین
و
اصطلاحات

تفکر و اندیشه

اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌گردد.

- اندیشه
- ۱ بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد.
 - ۲ استعدادها را شکوفا می‌کند.
 - ۳ امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد.
 - ۴ می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.
- پیامبر اکرم (ص) در رابطه با قدرت اندیشه و تفکر می‌فرماید:

حدیث پیامبر اکرم (ص)
موضوع: اهمیت تفکر و اندیشه

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ	إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ	فِي اللَّهِ	و فِي قُدْرَتِهِ
برترین عبادت	تداوم اندیشه	درباره خدا	و درباره قدرت او

برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

- ۱ این حدیث بیانگر اهمیت تفکر و اندیشه است و برترین نوع اندیشه را تفکر درباره خداوند و قدرت او می‌داند.
- ۲ تفکر لحظه‌ای فایده‌ای ندارد و آنچه مهم است تداوم و پیوستگی تفکر پیرامون خداوند و قدرت او است.
- ۳ منظور از تفکر درباره خدا، تفکر درباره هستی و وجود خداوند است. وگرنه ذهن محدود انسان توانایی تفکر پیرامون ذات و چیستی نامحدود خداوند را ندارد.

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

هر کدام از ما، براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات و مخلوقات مدد می‌رساند.

با وجود این شناخت اولیه، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها تفکر درباره نیازمند بودن جهان در پیدایش خود به آفریننده و خالق است. بیان این استدلال به شرح زیر است:

مقدمه اول

اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که تأمل کنیم، آن‌ها را نیز همین‌گونه می‌بینیم. حیوانات، نباتات، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کیهانشان‌ها، همه را پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست (ممکن الوجود).

مقدمه دوم

پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد (واجب الوجود) و وجودش از خودش باشد (قائم به ذات باشد)؛ همان طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

مثنوی هفت اورنگ عبدالرحمن جامی
موضوع: تنها وجود هستی‌بخش، خداوند است.

ذاتِ نایافته از هستی، بخش
خشک ابری که بود ز آب تهی

چون تواند که بود هستی‌بخش
ناید از وی صفت آبدهی

۱ هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، برای موجود بودن نیازمند به دیگری است.
 ۲ تمامی مخلوقات در پدید آمدن وابسته به خداوند می‌باشند.

پیام شعر

این بیت با آیه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ هم‌مفهوم است و هر دو به نیازمندی مخلوقات به خداوند و ناتوانی مخلوقات در هستی‌بخشی اشاره دارند.

ارتباط معنایی

آری در آفرینش نیز یک موجود، فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت، همواره بوده است و همواره خواهد بود.

نتیجه

ما و همه پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد (ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن باشد). این موجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

تفکر در متن

توضیحات قبل را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بیان کنید.
 مقدمه اول: ما و این جهان، وجودمان از خودمان نیست و پدیده هستیم.
 مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده هستند و وجودشان از خودشان نیست، در موجود شدن نیازمند وجودی هستند که وجودش از خودش باشد.
 نتیجه: پس ما و این جهان وابسته به موجودی هستیم که وجودش از خودش بوده و ذاتاً موجود باشد.

سوره فاطر، آیه ۱۵

موضوع: نیاز ذاتی مخلوقات به خداوند و استقلال ذاتی خداوند از مخلوقات

يا أَيُّهَا النَّاسُ	أَنْتُمْ	الْفُقَرَاءُ	إِلَى	اللَّهِ	وَ اللَّهُ	هُوَ	الْغَنِيُّ	الْحَمِيدُ
ای مردم	شما	نیازمندان	به	خداوند	و خداوند	او [فقط، تنها]	بی‌نیاز	ستوده

ای مردم شما به خداوند نیازمند هستید و فقط خداوند است که بی‌نیاز و ستوده است.

۱ مخاطب این آیه همه مردم هستند، اما موضوع آن درباره همه مخلوقات است.
 ۲ همه مخلوقات از جمله انسان‌ها، در پیدایش و هستی خود به صورت لحظه به لحظه به خداوند نیازمند می‌باشند.
 ۳ تنها وجود بی‌نیاز و مستقل خداست و وجود او وابسته به چیزی نیست، به همین جهت کسی نمی‌تواند هستی را از خداوند بگیرد و نابودش کند.
 ۴ تمامی موجودات به صورت مطلق نیازمند به خدا هستند. اما چون برخی از انسان‌ها ادعا و سرکشی می‌کنند در این آیه مورد تأکید قرار گرفته‌اند.
 ۵ خداوند غنای خود را در راه رفع نیاز و نفع مخلوقات (برای مثال هستی بخشی) به کار می‌برد و از این رو مورد ستایش است. ﴿الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

پیام آیه

این آیه و ابیات «ذات نیافته از هستی بخش/کی تواند که شود هستی بخش» و «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آبدهی» هر دو به بی‌نیازی مطلق خداوند و نیازمندی موجودات به او اشاره دارند.

ارتباط معنایی

در این آیه شریفه تدبر کنید و به سوالات طرح شده پاسخ دهید.

۱ نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟
 پاسخ: در این آیه صفت فقیر برای انسان و صفت غنی برای خداوند مطلق است و اگر گفته شده انسان به درگاه خداوند فقیر و نیازمند است بدین معناست که انسان در همه چیز (پیدایش و بقا) به خداوند نیازمند است.

تدبر قرآن

۲ چرا خداوند می‌تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟
 پاسخ: در این آیه قرآن کریم خداوند را بی‌نیاز و ستوده ﴿الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ معرفی می‌کند و می‌گوید انسان‌ها (و همچنین سایر موجودات) در هر مرحله از زندگی خود به درگاه خداوند نیازمند هستند ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾. با توجه به صفت بی‌نیاز و ستوده‌ای که به خداوند نسبت داده شده می‌توان گفت او می‌تواند نیاز موجودات را برطرف کند.

نیازمندی جهان به خدا بر بقا

شما حتما نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام هشتم (ع) است، شنیده‌اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانی بازمانده از دوره تیموریان است و جاذبه زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه همچنان باقی است، اما از معمار و بنا و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده‌اند، خبری نیست. آیا رابطه جهان با خدا نیز مانند رابطه بنا با مسجد است؟

اگر اندکی دقت کنیم، در می‌یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی تشکیل شده که هیچ کدام از آن‌ها را بنا به وجود نیآورده است. هر یک از این مصالح نیز خواصی دارند که بنا آن را ایجاد نمی‌کند. بنا نه چسبندگی گچ را ایجاد می‌کند و نه سختی و استحکام سنگ را، به عبارت دیگر بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را. کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است.

اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب و خواص آن‌ها و حتی خالق بناست. وجود و هستی بنا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌گردد. بنابراین می‌توان گفت:

جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ گاه قطع و یا کم نمی‌شود.

به عنوان مثال می‌توان گفت که رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است، همین که مولد متوقف شود، جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند.

پس مسجد، با ساخته شدن، از بنا بی‌نیاز می‌شود، اما موجودات چنین نیستند و پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به همان اندازه به خداوند نیازمند هستند. از این رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

مثنوی معنوی مولانا، دفتر اول

موضوع: عرض نیاز موجودات در پیدایش و هستی (بقا) به خداوند

۱ ما چو ناییم و نوا در ما ز توست	ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
ما همچون نی هستیم و نوایی که ما داریم همه از تو است	ما همچون کوه هستیم که هر صدائی که در ما طنین می‌افکند از تو است
۲ ما که باشیم ای تو ما را جان جان	تا که ما باشیم با تو در میان
ای که جان جانی، ما که هستیم که در برابر تو عرض اندام کنیم	و در ایجاد افعال با تو مشارکت داشته باشیم
۳ ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما	تو وجود مطلق، فانی نما
ما و هستی ما عدم به حساب می‌آید	تو وجود مطلق و هستی نیست نما هستی (دیده نمی‌شوی)
۴ ما همه شیران ولی شیر عالم	حمله‌شان از باد باشد دم به دم
ما همگی شیریم ولی از آن شیرهایی هستیم که روی پرچم‌ها نقش می‌زنند	که هر لحظه با وزش باد به جهش و اهتزاز در می‌آیند
۵ باد ما و بود ما از داد توست	هستی ما جمله از ایجاد توست
نه تنها عوارض و لوازم هستی ما از فیض وجود تو پیدا شده	بلکه اصل وجود ما نیز از خلایق تو پدید آمده است
۶ لذت هستی نمودی نیست را	عاشق خود کرده بودی نیست را
توئی که لذت هستی را به عدم‌های هستی نما عطا فرمودی	توئی که این هستی نماها را عاشق خود کرده‌ای
۷ ما نبودیم و تقاضامان نبود	لطف تو ناگفته ما می‌شنود
ما نبودیم و طبعاً تقاضایی هم نداشتیم زیرا تقاضا مؤخر بر وجود داشتن است	ولی لطف قدیم تو اسرار ناگفته ما را می‌شنید و از تقاضای ما آگاهی داشت.

۱ در این شعر به انسان صفت نیستی و عدم وجود نسبت داده شده که هستی خود را از خداوند گرفته است.

۲ خداوند وجود مطلق است که دیده نمی‌شود اما وجود و هستی موجودات از اوست.

(درس ۲- دوازدهم) ابیات «ما همه شیران ولی شیر عَلم / حمله شان از باد باشد دم به دم» و «ما چو ناییم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست» اشاره به مرتبه توحید در ربوبیت داشته و می‌گویند که تدبیر امور موجودات به دست خداوند است.
(درس ۲- دوازدهم) بیت «باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست» به وحدانیت الهی در مرتبه خالقیت اشاره داشته و با آیه ﴿وَاللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ هم‌مفهوم است.

سوره الرحمن، آیه ۲۹

موضوع: هستی بخشی خداوند

یَسْأَلُهُ	مَنْ	فِي	السَّمَاوَاتِ	وَالْأَرْضِ	كُلَّ يَوْمٍ	هُوَ	فِي	شَأْنِ
از او می‌طلبد	هرکس	در	آسمان‌ها	و زمین	هر روز [همیشه]	او	در	کاری

آنچه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند او همواره دست اندرکار امری است.

- ۱ همه آنچه در آسمان‌ها و زمین است، هر لحظه به خداوند نیازمند می‌باشند، زیرا هستی و بقای مخلوقات از خداوند است.
- ۲ نیاز دائمی موجودات، لطف و فیض دائمی خداوند را طلب می‌کند. به عبارتی دیگر خداوند هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌ها است.
- ۳ این تصور که خداوند عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده غلط است، بلکه پیوسته بر آن نظارت دارد و دست‌اندرکار آفرینشی نو و دگرگونی تازه‌ای است.
- ۴ امور هستی همواره به دست خداوند اداره می‌شود و او هر لحظه هستی‌بخشی می‌کند.

این آیه و آیه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ هر دو به نیازمندی مطلق مخلوقات به درگاه خداوند اشاره دارند.

(درس ۲- دوازدهم) این‌که در این آیه گفته شده ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ او هر روز دست اندرکار امری است ﴿به معنای تدبیر و مدیریت امور هستی به دست خداوند است. بنابراین می‌توان گفت این آیه به توحید در ربوبیت اشاره دارد.

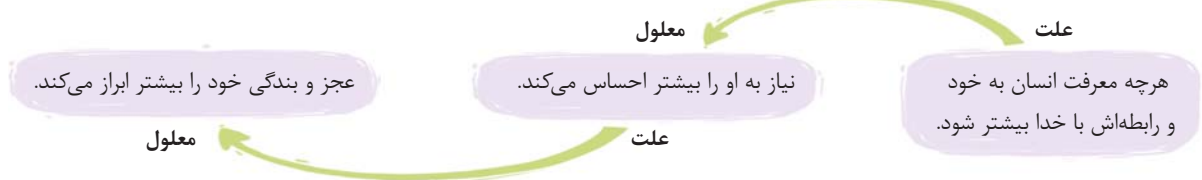
در این آیه تدبیر کنید و به سوالات زیر پاسخ دهید.

- ۱ چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست رحمت دارند؟
پاسخ چون همه موجودات برای لحظه لحظه وجود خود محتاج و نیازمند خدایند و اگر خداوند لحظه‌ای آنان را به حال خود واگذارد همه نیست و نابود می‌شوند هم‌چون منبع نوری که اگر یک لحظه نورافشانی نکند پرتوهای نور از بین خواهند رفت.
- ۲ چرا خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است؟
پاسخ نیازهای دائمی موجودات، لطف و فیض دائمی خدا را طلب می‌کند، او هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌ها است. چنین نیست که خداوند، عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده باشد، بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می‌کند. بنابراین او هر لحظه دست اندرکار امری است.

ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز

انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند بی‌توجه‌اند. اما انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند.

افزایش خودشناسی

درک بیشتر فقر و نیاز

افزایش عبودیت و بندگی

برای همین است که پیامبر گرامی ما (ص)، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند.

حدیث پیامبر اکرم (ص)

موضوع: نیاز دائمی و پیوسته موجودات به خداوند

اللَّهُمَّ	لَا تَكِلْنِي	إِلَى	نَفْسِي	طَرْفَةَ عَيْنٍ	أَبْدًا
خدایا	وامگذار [اعتماد نکن] مرا	به	خودم	چشم بر هم زدنی	هرگز

خدایا مرا چشم بر هم زدنی به خودم وامگذار.

۱ باید همیشه از خداوند متعال استمداد بجوییم تا ما را کمک و یاری نماید.
۲ اگر خداوند متعال یک لحظه انسان را به حال خودش واگذار نماید، هدایت الهی از او قطع خواهد شد و سرانجامی جز ضلالت نخواهد داشت.

این حدیث و آیه ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ هر دو به نیازمندی دائمی و پیوسته مخلوقات به درگاه خداوند اشاره دارند.

پیام حدیث

ارتباط معنایی

نور هسلتی

قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای بیان می‌کند که در نظر اول برای ما شگفت‌انگیز است. اما پس از تفکر دقیق به معنای آن پی می‌بریم؛ قرآن کریم می‌فرماید:

سوره نور، آیه ۳۵

موضوع: خداوند، نور تمام هستی

اللَّهُ	نور	السَّمَاوَاتِ	وَالْأَرْضِ
خداوند	نور	آسمان‌ها	و زمین

خداوند نور آسمان‌ها و زمین است.

۱ این تصور که خداوند از جنس نور می‌باشد اشتباه است، بلکه منظور آیه این است که خداوند برای جهان خلقت حکم نور را دارد و باعث پدیدار شدن پدیده‌ها می‌شود.

۲ نور، در ذات روشن است و اشیای دیگر نیز به وسیله آن آشکار و روشن می‌شوند. خداوند نیز چنین رابطه‌ای با جهان هستی دارد و باعث هستی یافتن تمام مخلوقات می‌شود.

۳ همانطور که پرتوهای نور وجود خود را از منبع نور می‌گیرند، مخلوقات نیز در پیدایش به خداوند وابسته‌اند.

۴ در صورت نبودن منبع نور، پرتو نوری هم وجود ندارد. بنابراین مخلوقات در هستی و بقای خود نیز وابسته به خداوند می‌باشند.

۵ جهان هستی، فیض و پرتویی از نور خداوند است و قوام و بقای آن با اوست.

پیام آیه

ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می‌دانیم که خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند. پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟

نور، آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.

نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکار هستند و سبب آشکار شدن اشیای پیرامون خود می‌شوند. خداوند، نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند و هویدا و آشکار می‌گردند. در واقع، هر موجودی، در حد خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

بیت ۱: دیوان گلشن راز شیخ محمود شبستری و بیت ۳۰۲: دوبیتی باباطاهر
موضوع: معرفتی عمیق که سبب مشاهده خداوند در تمام پدیده‌ها می‌شود

۱ دلی کز معرفت نور و صفا دید	به هر چیزی که دید اول خدا دید
دلی که از معرفت و صفای قلب نورانی شود	در هر پدیده‌ای آثار وجود خدا را مشاهده می‌کند
۲ به صحرا بنگرم صحرا تو بینم	به دریا بنگرم دریا تو بینم
وقتی به صحرا نگاه می‌کنم تو [خدا] را آنجا می‌بینم	وقتی به دریا نگاه می‌کنم تو را آنجا می‌بینم
۳ به هر جا بنگرم کوه و در و دشت	نشان از قامت رعنا تو بینم
حتی وقتی به کوه، دره و دشت نگاه می‌کنم	نشانی از وجود تو را آنجا می‌بینم
۱ در بیت دوم و سوم شاعر خداوند را مخاطب قرار می‌دهد و منظور از واژه تو در این دوبیتی خداوند است.	
۲ انسانی که در پشت هر پدیده ظاهری خداوند را ببیند، به معرفتی عمیق دست یافته است.	
۳ هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. خداوند در همه مخلوقات مشهود و هویداست و جهان تجلی‌گر خالق خود است.	
۴ برای این‌که انسان در هر یک از مخلوقات، ابتدا خدا را ببیند، لازم است تا قلب وی با معارف الهی نورانی شود.	
حدیث «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه» از امام علی (ع) و این سه بیت همگی به معرفتی عمیق اشاره دارند که به وسیله آن می‌توان خداوند را همه‌جا و در تمامی پدیده‌ها مشاهده نمود.	

حدیث امیر المؤمنین علی (ع)

موضوع: معرفتی برتر و والا که انسان خداوند را در همه‌جا می‌بیند

ما رأیت	شئاً	إلا	و رأیت	الله	قبله	و بعده	و معه
ندیدم	چیزی	مگر	[در حالی‌که] دیدم	خدا	قبل از آن	و بعد از آن	و همراه آن
هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.							
۱ هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی است.							
۲ وجود خداوند در همه موجودات مشهود است و با رسیدن به معرفتی عمیق می‌توان خدا را همه‌جا و در هر لحظه مشاهده نمود.							
این حدیث با سه بیت زیر ارتباط معنایی دارد:							
«دلی کز معرفت نور و صفا دید/ به هر چیزی که دید اول خدا دید»							
«به صحرا بنگرم صحرا تو بینم/ به دریا بنگرم دریا تو بینم»							
«به هر جا بنگرم کوه و در و دشت/ نشان از قامت رعنا تو بینم»							

مقصود امیرالمؤمنین (ع) از این که می فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چه می باشد؟

پاسخ تعبیر ﴿رَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ﴾ اشاره به این نکته دارد که آن حضرت با نگاه دقیق خود وقتی به اشیای پیرامون خود می نگردند درمی یابند که همه این اشیا پدیده هایی هستند که قبلاً نبوده اند؛ پس حتماً علت و پدیدآوری آن ها را به وجود آورده است، پس پی به خالق آن می برد. تعبیر «مَعَهُ» اشاره به این دارد که آن حضرت وقتی می نگردند که این شیء نیازمند، در حال حاضر وجود دارد، پس درمی یابد که بقای آن مرهون خداست. تعبیر «بَعْدَهُ» اشاره به این دارد که ایشان وقتی می بینند که این شیء بعد از مدتی از بین رفت می دانند که تنها خداست که خالق موت و حیات است، پس در فنای شیء نیز باز خدا را مشاهده می کنند.

این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می آید. اما هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکي و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

اکنون ممکن است این سؤال پیش آید که آیا می توان به ذات خداوند پی برد و چیستی او را مشخص کرد؟ در پاسخ می گوئیم: موضوعاتی که می خواهیم درباره آنها شناخت پیدا کنیم، دو دسته اند:

دسته بندی موضوعات مورد تحقیق

دسته اول: امور محدود

موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می گیرند، مانند گیاهان، حیوان ها، ستارگان و کهکشان ها، حتی کهکشان های بسیار بسیار دور هم ممکن است روزی مورد شناسایی واقع شوند و انسان بتواند ماهیت و ذات آن ها را شناسایی کند. در حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد، زیرا همه آنها اموری محدود هستند.

دسته دوم: امور نامحدود

موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن ها را ندارد. زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. در واقع، ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم. خداوند چنین حقیقتی است.

خداوند حقیقتی بدون محدودیت دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید. بنابراین، با این که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می بریم و صفات و اسماء او را می توانیم بشناسیم، اما نمی توانیم ذات و چیستی او را دریابیم. از همین رو پیامبر اکرم (ص) فرموده است:

حدیث پیامبر اکرم (ص)

موضوع: بیان عجز و ناتوانی انسان در درک ذات خداوند

تَفَكَّرُوا	فِي	كُلِّ شَيْءٍ	و لَا تَفَكَّرُوا	فِي	ذَاتِ	اللَّهِ
تفکر کنید	در	همه چیز	و تفکر نکنید	در	ذات [چیستی]	خدا

در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

۱ پیامبر اکرم (ص) در این حدیث انسان را از تفکر در ذات و چیستی خداوند منع می کند، زیرا ذهن انسان محدود است و توانایی درک امور نامحدود را ندارد.

۲ اموری مانند هستی خدا، ویژگی ها و صفات خداوند، قابل تفکر و شناسایی می باشند.

۳ پیامبر اکرم (ص) در این حدیث انسان ها را از شناخت خداوند محروم نکرده است، بلکه راه شناخت خداوند را تفکر در هر چیزی غیر از ذات او می داند.

۴ چون ذهن انسان محدود است و خداوند حقیقتی نامحدود دارد، تلاش برای درک چیستی خداوند بی ثمر و بی نتیجه است.

انزیشه و تدقیق

- با وجود شباهت‌های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.
- ساعت‌ساز، هستی‌بخش اجزاء ساعت نیست و فقط نظم‌دهنده اجزاء است. اما خداوند هم هستی‌بخش است و هم نظم‌دهنده.
 - دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما دوام و بقای جهان، وابسته به خالق آن یعنی خداوند است.
 - نظم و پیچیدگی جهان بسیار فراتر از پیچیدگی یک ساعت است و نظم ساعت با نظم جهان قابل مقایسه نیست.

کتاب درسی زیر ذره بین

- تمامی موجودات جهان پدیده (ممکن‌الوجود) هستند و وجودشان از خودشان نیست. پس برای موجود شدن نیازمند پدیدآور (واجب‌الوجود) هستند. این پدیدآور ذات و حقیقتش باید مساوی با موجود بودنش باشد.
- با توجه به آیات ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ...﴾ و ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...﴾ می‌توان دریافت انسان همواره به خداوند نیازمند است و نسبت فقر او به خداوند ثابت بوده و تغییر نمی‌کند.
- رابطه وجود خدا با وجود بندگان به صورت لحظه‌ای است. یعنی در هر لحظه خداوند هستی‌بخشی نکند، تمام موجودات جهان از بین می‌روند.
- آگاه‌تر شدن انسان به نیازش به خداوند و ابراز عجز و بندگی‌اش به درگاه او معلول (نتیجه - ثمره) افزایش درجه خودشناسی و شناخت رابطه‌اش با خداوند است.
- تمامی موجودات جهان تجلی‌بخش خداوند و نشان‌دهنده صفات الهی نظیر حکمت، قدرت، رحمت و... می‌باشند. درک این موضوع بیانگر داشتن معرفتی عمیق و والا است و یکی از شرایط رسیدن به این معرفت داشتن پاکی و صفای قلب است.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

تست‌های خط به خط

هنر ۹۷ با تغییر

۱- فهم کدام آیه شریفه برای تقویت عبودیت و بندگی در پیشگاه خداوند ضروری است؟

- ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾
- ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلِّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾
- ﴿اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

هنر ۹۴

۲- با توجه به حدیث شریف: «لا تفكروا في ذات الله...» پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند درباره چه چیزی فکر نکنید و علت آن چیست؟

- چیستی خداوند - چون شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند امکان‌پذیر نیست.
- هستی خداوند - چون شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند امکان‌پذیر نیست.
- چیستی خداوند - چون لازمه شناخت هر چیزی احاطه بر آن است.
- هستی خداوند - چون لازمه شناخت هر چیزی احاطه بر آن است.

۳- کدام مطلب در مورد «نیازمندی مخلوقات به ذات مقدس الهی» صحیح نیست؟

- نیازمندی وجودی همه مخلوقات به خداوند فقط در مرحله پیدایش می‌باشد.
- هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود بودن نیازمند به دیگری است.
- خداوند متعال پدیدآورنده و آفریدگار همه موجودات است، و خودش قائم به ذات و واجب‌الوجود است.
- یک موجود، فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذاتاً موجود باشد.

هنر ۹۲

۴- با توجه به معارف اسلامی، شناخت «هستی» و «چیستی» خداوند، به ترتیب موصوف به کدام صفت است؟

- ممکن - ناممکن
- ناممکن - ممکن
- ممکن - ممکن
- ناممکن - ناممکن

۵- با توجه به مقدمات استدلال نیازمندی مخلوقات به خداوند در مرحله پیدایش، کدام گزینه صحیح نیست؟

- ۱) انسان و تمام پدیده‌های جهان، در وجود به خود متکی نیستند.
- ۲) پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست ضرورتاً برای وجود داشتن به پدیدآور نیازمندند.
- ۳) یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذاتاً موجود باشد.
- ۴) جهان هستی، همواره به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۶- کدام معرفت، معرفتی عمیق و والا است و بستر اصلی حرکت به سوی آن کدام است؟

- ۱) انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی، خدا را ببیند - پاکي و صفای قلب
- ۲) هیچ نقطه مبهم و ناشناخته‌ای برای انسان کاوشگر، باقی نگذارد - پاکي و صفای قلب
- ۳) هیچ نقطه مبهم و ناشناخته‌ای برای انسان کاوشگر، باقی نگذارد - عزم و تصمیم
- ۴) انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی، خدا را ببیند - عزم و تصمیم

۷- آن چه که وجودش از خودش نباشد، چیست و یک موجود در چه صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست؟

- ۱) پدیده - خودش ذاتاً موجود باشد.
- ۲) موجود - خودش ذاتاً موجود باشد.
- ۳) پدیده - پدیده‌ای مستقل باشد و نیستی جزئی از او باشد.
- ۴) موجود - موجودی مستقل باشد و نیستی جزئی از او باشد.

۸- کدام رابطه به رابطه خداوند با مخلوقات جهان شبیه‌تر بوده و کدام بیت به درستی این رابطه را نشان می‌دهد؟

- ۱) ساعت‌ساز و ساعت - «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»
- ۲) مولد برق و جریان برق - «ما چو ناییم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست»
- ۳) ساعت‌ساز و ساعت - «ما چو ناییم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست»
- ۴) مولد برق و جریان برق - «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»

۹- این سخن که ما انسان‌ها جزو پدیده‌ها هستیم و روزی نبودیم و اکنون هستیم، با کدام مطلب مطابقت دارد؟

- ۱) وجود و هستی ما از ذات ما سرچشمه می‌گیرد.
- ۲) وجود و هستی ما از ذات ما سرچشمه نمی‌گیرد.
- ۳) ذات انسان نمی‌تواند نباشد و به خود وابسته است.
- ۴) ذات انسان به خود است نه به غیر از خود.

۱۰- افزایش درجه خویشتن‌شناسی و درک بهتر نیازمندی به خداوند کدام احساس را به همراه دارد؟

- ۱) فقر کم‌تر و کمالات بیشتر
- ۲) فقر کم‌تر و عبودیت بیشتر
- ۳) فقر بیشتر و کمالات بیشتر
- ۴) فقر بیشتر و عبودیت بیشتر

۱۱- درک این که خداوند وجود و حضور دارد، چگونه امری است و با وجود این شناخت، قرآن کریم ما را به چه چیز دعوت می‌کند؟

- ۱) فطری - معرفت عمیق‌تر نسبت به خدا
- ۲) عقلی - شناخت چپستی خداوند
- ۳) فطری - شناخت چپستی خداوند
- ۴) عقلی - معرفت عمیق‌تر نسبت به خدا

۱۲- یک موجود برای موجود بودنش در چه صورتی به دیگری نیازمند نمی‌باشد؟

- ۱) وجودش از ذاتش سرچشمه نگیرد.
- ۲) ذاتاً موجود باشد.
- ۳) افعالش از ذاتش سرچشمه نگیرد.
- ۴) بین صفات و ذاتش دوگانگی باشد.

۱۳- این که انسان بخواهد به معرفت موجود در حدیث «مَا رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ» برسد در قدم نخست چگونه است؟

- ۱) مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی امکان‌پذیر و در دسترس است به خصوص برای جوانان.
- ۲) مشکل به نظر می‌آید، و هدفی امکان‌ناپذیر می‌باشد به خصوص برای جوانان.
- ۳) امکان دسترسی به آن به خصوص برای بزرگسالان آسان به نظر می‌آید.
- ۴) با عزم و تصمیم جدی مخصوصاً برای بزرگسالان آسان و قابل حصول می‌باشد.

۱۴- رابطه جهان با خدا و مصنوعات انسانی با سازنده‌شان در است که نشان‌دهنده است.

- ۱) تشابه - نظم‌دهندگی - قائم به ذات بودن خدا
- ۲) تفاوت - نظم‌دهندگی - وابستگی موجودات در بقا به خداوند
- ۳) تفاوت - هستی‌بخشی - وابستگی موجودات در بقا به خداوند
- ۴) تشابه - هستی‌بخشی - قائم به ذات بودن خدا

۱۵- رابطه وجود مخلوقات با وجود خداوند مانند کدام رابطه است، از این رو قرآن کریم ذات مقدس الهی را موصوف به کدام صفت می‌داند؟

(۱) جریان برق با مولد برق - حمید (۲) ساعت با ساعت‌ساز - غنی (۳) جریان برق با مولد برق - غنی (۴) ساعت با ساعت‌ساز - حمید

۱۶- موضوع اصلی مقدمه اول استدلال نیازمندی مخلوقات به خداوند در مرحله پیدایش کدام است؟

(۱) ما و پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هستی یافتن به دیگری نیازمندیم.

(۲) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.

(۳) انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که در وجود، به خودشان متکی نیستند.

(۴) یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذاتاً موجود باشد.

۱۷- یک چیز فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند که ذاتاً موجود که در این صورت آن چیز است.

(۱) نیست - باشد - پدیده (۲) نیست - باشد - پدیدآور

(۳) است - نباشد - پدیدآور (۴) است - باشد - پدیده

۱۸- کدام عبارت نتیجه افزایش معرفت انسان‌ها به خود و رابطه‌شان با خدا نیست؟

(۱) فقر و نیازمندی خود به خداوند را بهتر درک می‌کنند. (۲) نیاز به خداوند را بیشتر احساس می‌کنند.

(۳) بندگی و عبودیتشان در پیشگاه خداوند قوی‌تر و بیش‌تر می‌شود. (۴) ذات و چیستی خداوند را بهتر درک می‌کنند.

۱۹- نتیجه فرض چیستی برای خداوند، چه بوده و علت آن چیست؟

(۱) محدود کردن خداوند - ذهن انسان توانایی تصور چیستی را ندارد.

(۲) یکی دانستن ذات با صفات خداوند - ذهن انسان توانایی تصور نامحدود را ندارد.

(۳) محدود کردن خداوند - ذهن انسان توانایی تصور نامحدود را ندارد.

(۴) یکی دانستن ذات با صفات خداوند - ذهن انسان توانایی تصور چیستی را ندارد.

۲۰- «نیازمندی پدیده‌ها برای موجود شدن به دیگری» و «عدم اتکای پدیده‌ها به خودشان در وجود داشتن» به ترتیب بیانگر مقدمه و استدلال نیازمندی جهان به خدا در است.

(۱) اول - دوم - بقا (۲) اول - دوم - پیدایش

(۳) دوم - اول - بقا (۴) دوم - اول - پیدایش

۲۱- کدام یک از عبارات زیر بیانگر نتیجه استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است؟

(۱) یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذاتاً موجود باشد.

(۲) ما و مجموعه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هستی یافتن به آفریننده‌ای نیازمندیم که سرچشمه هستی است.

(۳) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.

(۴) ما و مجموعه اشیای پیرامون ما پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی ما از خودمان نیست.

۲۲- لازمه شناخت هر چیزی چیست و نبی مکرم اسلام (ص) در این رابطه چه فرموده است؟

(۱) پایین آوردن آن در حد تصورات ذهنی - «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ»

(۲) احاطه و دسترسی کامل به آن - «ما رأیتُ شیئاً اِلاّ و رأیتُ اللّٰهَ قَبْلَهُ و بَعْدَهُ و مَعَهُ»

(۳) پایین آوردن آن در حد تصورات ذهنی - «ما رأیتُ شیئاً اِلاّ و رأیتُ اللّٰهَ قَبْلَهُ و بَعْدَهُ و مَعَهُ»

(۴) احاطه و دسترسی کامل به آن - «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ»

۲۳- در رابطه با درک نیاز مخلوقات به ذات مقدس باری تعالی کدام مورد رابطه میان سه عامل زیر را به درستی نشان می‌دهد؟

الف) درک فقر و نیاز (ب) عبودیت و بندگی (ج) خودشناسی

(۱) درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش خودشناسی ← افزایش عبودیت و بندگی

(۲) افزایش عبودیت و بندگی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش خودشناسی

(۳) افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی

(۴) افزایش خودشناسی ← افزایش عبودیت و بندگی ← درک بیشتر فقر و نیاز

۲۴- گزاره زیر با کدام بیت تناسب کم‌تری دارد؟

«نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر می‌شود.»

- (۱) «ما چو نایبیم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست» (۲) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»
 (۳) «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم» (۴) «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم»

۲۵- نیاز و وابستگی انسان به خداوند چگونه نیازی است و افزایش آگاهی به این نیاز چه نتیجه‌ای دارد؟

- (۱) وابسته به موقعیات - افزایش معرفت به خداوند
 (۲) وابسته به موقعیات - افزایش بندگی و عبودیت
 (۳) دائمی - افزایش بندگی و عبودیت
 (۴) دائمی - افزایش معرفت به خداوند

۲۶- درک حضور خداوند در هر لحظه زندگی با کدام معیار صورت می‌پذیرد و دین مبین اسلام ما را به سمت معرفت عمیق در درک چه موضوعی هدایت می‌کند؟

- (۱) تفکر - هستی الهی (۲) فطرت - چستی الهی (۳) تفکر - چستی الهی (۴) فطرت - هستی الهی

۲۷- کدام عبارت زیر صحیح نیست؟

- (۱) شرع، انسان را از تفکر در ذات و هستی خداوند منع می‌کند زیرا ذهن انسان محدود است و توانایی درک امور نامحدود را ندارد.
 (۲) پیامبر (ص) انسان‌ها را از شناخت خداوند محروم نکرده است، بلکه راه شناخت خداوند را تفکر در مخلوقات الهی می‌داند.
 (۳) چون ذهن انسان محدود است و خداوند حقیقتی نامحدود دارد، تلاش برای درک چستی خداوند بی‌ثمر است.
 (۴) انسان با ذهن محدود خود می‌تواند به مفهوم هستی و وجود خداوند احاطه پیدا کند.

۲۸- چه عاملی می‌تواند به انسان کمک کند تا به معرفت عمیق موجود در سخن «ما زَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَ مَعَهُ» برسد؟

- (۱) عبادت و درخواست از خدا برای چشاندن این معرفت به انسان (۲) کمک به خلق و دست‌گیری از مؤمنان
 (۳) پاکی و صفای قلب و عزم و تصمیم قوی (۴) درخواست از اهل بیت (ع) برای عطا کردن این معرفت

تست‌های مفهومی

۲۹- مطابق سخن پیامبر اکرم (ص) که می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» کدام عبارت صحیح است؟

- (۱) تفکر در ذات و چستی خداوند برترین عبادت شمرده شده است.
 (۲) تفکر و اندیشه مداوم و درک وجود و هستی خداوند آشنایی با قدرت او را در پی دارد.
 (۳) تداوم تفکر در هستی خداوند و قدرت او موجبات رسیدن انسان به عالی‌ترین درجه عبادت را فراهم می‌سازد.
 (۴) ذهن انسان قابلیت احاطه بر وجود و هستی بی‌کران الهی را ندارد.

ریاضی ۹۵

۳۰- به کدام علت، پیامبر گرامی اسلام (ص) به «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» دستور داده‌اند؟

- (۱) لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و ما هرگز به هستی و چستی خدا دسترسی نداریم.
 (۲) تفکر در ذات خداوند موجب محدود شدن هستی خداوند می‌شود و ما فقط توان فهم چستی خدا را داریم.
 (۳) هر چستی که برای خداوند فرض کنیم، او را در حد تصورات ذهنی خود پایین آورده و محدود کرده‌ایم.
 (۴) هستی و چستی خداوند در ظرف ذهن ما نمی‌گنجد و ما فقط توانایی فهم مخلوقات خداوند را داریم.

۳۱- با استفاده از کدام عبارت قرآنی می‌توانیم پاسخگوی کسی باشیم که از ما می‌پرسد: «چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست رحمت دارند؟»

- (۱) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ (۲) ﴿يَسْأَلُونَكَ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾
 (۳) ﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ (۴) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

۳۲- کدام مورد کامل‌ترین مفهوم قابل برداشت از بیت «باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست» را بیان می‌دارد؟

- (۱) همه مخلوقات تجلی‌گر ذات اقدس الهی‌اند.
 (۲) مخلوقات در پیدایش خود وابسته به اراده خداوند هستند.
 (۳) مخلوقات در وجود و هستی خود نیازمند به خداوند هستند.
 (۴) مخلوقات تنها در بقای خود وابسته به اراده خداوند هستند.

فارج ۹۲

۳۳- پیام آیه شریفه: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ این است که جهان، در نیازمند به خدا است و تمام موجودات اند.

- (۱) پیدایش و بقا - آیه‌ای از آیات الهی (۲) پیدایش و هستی یافتن - آیه‌ای از آیات الهی
 (۳) پیدایش و بقا - ذره‌ای از ذات الهی (۴) پیدایش و هستی یافتن - ذره‌ای از ذات الهی

۳۴- آیه ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...﴾ بیانگر کدام بُعد از نیاز موجودات به خداوند است و با کدام بیت ارتباط معنایی دارد؟

(۱) نیاز به خداوند در پیدایش - «ذات نایافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی بخش»

(۲) نیاز به خداوند در پیدایش - «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»

(۳) نیاز به خداوند در بقا - «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب دهی»

(۴) نیاز به خداوند در بقا - «باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست»

۳۵- با توجه به معارف باقی مانده از بنیان گذار مکتب توحیدی خاص اسلام، حضرت محمد (ص)، حکم تفکر در ذات و صفات خداوند، به ترتیب کدام است و پیام آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ چیست؟

(۱) مورد تشویق - ممنوع - همه مخلوقات از جمله انسان در وجود و هستی خود به خداوند نیازمند می باشند.

(۲) ممنوع - مورد تشویق - همه مخلوقات از جمله انسان در وجود و هستی خود به خداوند نیازمند می باشند.

(۳) ممنوع - مورد تشویق - انسان تنها در مرحله بقا و هستی به خداوند نیازمند است.

(۴) مورد تشویق - ممنوع - انسان تنها در مرحله بقا و هستی به خداوند نیازمند است.

۳۶- علت این که پیامبر گرامی ما (ص)، با آن مقام و منزلت در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند طلب لطف و رحمت خاصه دارد، چیست و کدام عبارت شریفه

به این موضوع اشاره دارد؟

(۱) احساس نیاز بیشتر به خداوند، افزایش رابطه فرد با خداوند را در پی دارد - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

(۲) افزایش رابطه انسان با خداوند، باعث بروز عجز و بندگی به درگاه الهی می شود - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

(۳) احساس نیاز بیشتر به خداوند، افزایش رابطه فرد با خداوند را در پی دارد - «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

(۴) افزایش رابطه انسان با خداوند، باعث بروز عجز و بندگی به درگاه الهی می شود - «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

۳۷- اگر بگوییم: «رابطه ما و دیگر موجودات با حضرت حق تعالی، مانند رابطه جریان برق و مولد آن است» از این تشبیه به پی می بریم که به ترتیب

..... و مفهوم می گردد.

(۲) خالقیت خداوند بی نیاز و مخلوقیت پدیده ها - فقیر - غنی

(۱) نیاز پدیده ها به پدیدآور در ایجاد و بقا - فقیر - غنی

(۴) نیازمندی ذاتی پدیده ها و بی نیازی ذاتی پدیدآور - غنی - فقیر

(۳) وابستگی کامل مخلوقات به خالق توانا - غنی - فقیر

۳۸- کدام مفهوم از آیه شریفه ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ مستفاد نمی گردد؟

(۱) وابستگی موجودات در بقای خود به خالق

(۲) آیت الهی بودن موجودات

(۳) نیازمندی به خدا در وجود و هستی

(۴) حاکمیت اراده الهی در آسمان ها و زمین

۳۹- مضمون اصلی بیت «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» چیست و با کدام حدیث ارتباط مفهومی دارد؟

(۱) شناخت حقیقت خدا از طریق شناخت مخلوقات - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

(۲) مشهود بودن خداوند - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

(۳) شناخت حقیقت خدا از طریق شناخت مخلوقات - «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ»

(۴) مشهود بودن خداوند - «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ»

۴۰- اگر بگوییم: «هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه ای از آیات الهی محسوب می شود» پیام کدام آیه را ترسیم کرده ایم؟

(۲) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

(۱) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

(۴) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾

(۳) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

۴۱- در صحنه پرغوای حیات، بین افزایش خودشناسی انسان و افزایش عبودیت وی، چه رابطه ای برقرار است و این خودشناسی، زاینده کدام احساس است؟

(۲) مستقیم - فقر و نیازمندی

(۱) عکس - فقر و نیازمندی

(۴) مستقیم - غنا و بی نیازی

(۳) عکس - غنا و بی نیازی

۴۲- اگر رابطه خداوند با جهان را شبیه به رابطه مولد برق با جریان برق بدانیم، پیام کدام عبارت شریفه را ترسیم کرده ایم؟

(۲) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

(۱) «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

(۴) «لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

(۳) «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ»

۴۳- لذت معرفت برتر و عمیق، آن‌گاه به کام جان انسان چشاند می‌شود که با گره بخورد تا توفیق الهی نصیب گردد و موانع راه به لطف و حمایت او بی‌اثر شود.

فارج ۸۹ با تغییر

(۱) پاکی و صفای قلب - عزم و تصمیم

(۲) پاکی و صفای قلب - توحید در خالقیت

(۳) اخلاص در عمل و توحید عملی - عزم و تصمیم

(۴) اخلاص در عمل و توحید عملی - توحید در خالقیت

۴۴- این بیان امیرمؤمنان علی (ع) که می‌فرماید: «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبله و بعده و معه» با کدام عبارت تناسب معنایی ندارد؟

(۱) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

(۲) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»

(۳) «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم»

(۴) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

۴۵- بیت «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» با کدام عبارت تناسب بیش‌تری دارد؟

(۱) «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

(۲) «لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

(۳) «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

(۴) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾

۴۶- کدام مورد نمی‌تواند مهر تأییدی بر سخن «آنان که با دقت و تأمل در پدیده‌های جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند» باشد؟

(۱) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

(۲) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»

(۳) «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

(۴) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

۴۷- کدام گزینه در مورد نیازمندی موجودات به خداوند صحیح است؟

(۱) رابطه وجود ما با وجود خداوند مانند رابطه جریان برق با مولد آن است. (۲) موجودات فقط برای هستی و ادامه زندگی به خداوند نیازمندند.

(۳) نیازمندی موجودات به خداوند مانند نیازمندی ساعت به ساعت‌ساز است. (۴) نیازمندی موجودات به خدا منحصر به مرحله پیدایش است.

۴۸- عبارت زیر با کدام عبارت شریفه ارتباط بیشتری دارد؟

«هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود.»

(۱) «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

(۲) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

(۳) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

(۴) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

۴۹- با توجه به بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» کدام پیام مفهوم می‌گردد؟

(۱) به هر میزان که معرفت و ایمان به خداوند بیشتر شود، انگیزه ما برای بندگی نیز افزایش می‌یابد.

(۲) این‌که انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی، خدا را ببیند، معرفتی برتر و عمیق است.

(۳) نیایش با خداوند و عرض نیاز به پیشگاه او، محبت خداوند را در قلب تقویت می‌کند و غفلت را کنار می‌زند.

(۴) کسی که در مقابل حق تسلیم و خاضع است به آسانی وارد مسیر بندگی می‌شود و به سرعت راه موفقیت را می‌پیماید.

۵۰- کدام مفهوم از سخن گراندنر «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبله و بعده و معه» قابل استنباط است؟

(۱) قائم به ذات بودن خداوند

(۲) نیازمندی جهان به خدا در مرحله بقا

(۳) مشهود بودن خداوند در مخلوقات

(۴) نیازمندی جهان به خدا در مرحله پیدایش

۵۱- کدام مفهوم از بیت «ذات نیافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی بخش» برداشت می‌شود؟

(۱) هر موجودی که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن باشد، ممکن‌الوجود است.

(۲) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش باشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.

(۳) یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که واجب‌الوجود باشد.

(۴) هر چیزی که برای موجود شدن نیازمند به دیگری باشد، همواره هست و پدیده است.

۵۲- کدام مورد به مفهوم شعر «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» اشاره ندارد؟

(۱) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»

(۲) ﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

(۳) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

(۴) «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

۵۳- اگر بخواهیم جویای علت سخن نبی مکرم اسلام (ص) شویم که می‌فرماید: «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»، کدام عبارت چراغ راه ما در این مسیر خواهد بود؟

- ۱) ایشان همواره خود را نیازمند عنایات پیوسته خداوند می‌دانست.
- ۲) ایشان همواره خواستار افزایش خودشناسی از طریق درک بیشتر فقر و نیاز به خداوند بود.
- ۳) ایشان همواره معتقد بود با افزایش عجز و بندگی، می‌تواند باعث افزایش کیفی رابطه‌اش با خداوند شود.
- ۴) ایشان برخلاف جامعه آن زمان معتقد به تمامی مراتب توحید بود.

۵۴- صفت غنی در آیه شریفه ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ ناظر بر کدام مطلب است؟

- ۱) نیازمندی موجودات به خداوند به مرحله بقا اختصاص دارد.
- ۲) هرچه انسان در کسب کمالات پیش رود، بندگی و عبودیتش در پیشگاه خداوند قوی‌تر و بیش‌تر می‌شود.
- ۳) انسان‌ها هر قدر که به معنای حقیقی کامل‌تر می‌شوند، فقر و نیازمندی خود را به خداوند درک می‌کنند.
- ۴) وجود موجودات به خداوند بی‌نیاز وابسته است؛ اگر خداوند لحظه‌ای هستی‌بخشی نکند، دیگر موجودی در جهان باقی نخواهد ماند.

۵۵- بیت «خشک آبی که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی» بیانگر کدام مطلب است؟

- ۱) انسان و موجودات جهان، پدیده‌هایی هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند.
- ۲) خداوند پدیدآورنده و آفریدگار همه موجودات است که خودش قائم به خود بوده است.
- ۳) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.
- ۴) نیازمندی وجودی همه مخلوقات به خداوند، فقط در مرحله به وجود آمدن می‌باشد.

۵۶- بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» با عبارت مطرح‌شده در کدام گزینه ارتباط معنایی دارد؟

- ۱) «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ»
- ۲) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾
- ۳) «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»
- ۴) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

۵۷- اگر بگوییم: «مخلوقات جهان هستی علاوه بر لحظه پیدایش، در بقا و هستی خود هر لحظه وامدار خداوند متعال هستند» به پیام کدام یک از ابیات زیر اشاره کرده‌ایم؟

- ۱) «خشک آبری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی»
- ۲) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»
- ۳) «ما همه شیران ولی شیر علم / حمله‌مان از باد باشد دم به دم»
- ۴) «باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست»

۵۸- کدام عبارت قرآنی هم‌مفهوم با بیت «ذات نایافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» است؟

- ۱) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾
- ۲) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾
- ۳) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾
- ۴) ﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

۵۹- کدام دو مفهوم می‌توانند مقدمه‌ای باشند برای این نتیجه که «ما و پدیده‌های جهان، در پیدایش و هستی یافتن نیازمند به آفریننده‌ای هستیم که سرچشمه هستی است»؟

- ۱) عدم نیازمندی موجود قائم به خود به علت - نشأت نگرفتن وجود و هستی پدیده‌ها از خودشان
- ۲) عدم نیازمندی موجود قائم به خود به علت - نیازمندی پدیده‌ها به علت و پدیدآورنده
- ۳) پدیده بودن تمام موجودات و عدم اتکاء آن‌ها به خود - نشأت نگرفتن وجود و هستی پدیده‌ها از خودشان
- ۴) پدیده بودن تمام موجودات و عدم اتکاء آن‌ها به خود - نیازمندی پدیده‌ها به علت و پدیدآورنده

۶۰- اگر گفته شود: «تمامی مخلوقات، نیازمند وجودی هستند که هستی، جزئی از ذات اوست و به دیگری نیاز ندارد.» کدام عبارت ما را به این نتیجه نمی‌رساند؟

- ۱) انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند.
- ۲) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.
- ۳) موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، در موجود بودن نیازمند به وجودی هستند که وجود، عین ذاتش نباشد.
- ۴) یک موجود، فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذاتاً موجود باشد.

۶۱- از بیت «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی» کدام مفهوم قابل برداشت نیست؟

- ۱) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.
- ۲) انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند.
- ۳) یک موجود، فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که نیستی در او راه نداشته باشد.
- ۴) چیزی که پدیده نیست، نیاز به پدیدآور ندارد و خودش همواره هست.

۶۲- یکسان دانستن رابطه خداوند متعال و مخلوقات با سازنده یک دستگاه و دستگاه به گمان عدم نیازمندی معلول در خود به علت صورت می‌پذیرد و این در حالی است که سازنده دستگاه فقط است.

- ۱) پیدایش - نظم‌دهنده ۲) پیدایش - پدیدآور ۳) بقای - نظم‌دهنده ۴) بقای - پدیدآور

۶۳- کدام مطلب پیرامون رابطه جهان با خدا و مصنوعات انسانی با سازنده آن صحیح نیست؟

- ۱) خداوند علت اصلی تمام مخلوقات است و هستی و بقای همه چیز وابسته به اوست و سازنده یک مصنوع فقط نظم‌دهنده است.
- ۲) هستی موجودات وابسته به خداوند است، درحالی‌که رابطه چندانی میان بقای یک مصنوع با سازنده آن وجود ندارد.
- ۳) سازنده یک مصنوع، هستی بخش اجزای آن نیست و فقط نظم‌دهنده اجزا است، اما خداوند فقط هستی بخش است.
- ۴) وظیفه سازنده یک مصنوع، جابه‌جایی اجزا و قرار دادن آن‌ها در جای خود بوده است، درحالی‌که خداوند به موجودات، وجود بخشیده است.

۶۴- کدام بیت عامل زمینه‌ساز مشاهده خداوند در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی را معرفی می‌کند؟

- ۱) «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» ۲) «ذات نایافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی بخش»
- ۳) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» ۴) «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی»

۶۵- شناخت چیستی یک موجود توسط ذهن انسان، نشانگر آن است و از آن جا که در خداوند راه ندارد، درک چیستی خداوند برای ذهن انسان

- ۱) محدود بودن - نیستی - ممکن است ۲) محدود بودن - محدودیت - ممکن نیست
- ۳) سرچشمه هستی بودن - نیستی - ممکن است ۴) سرچشمه هستی بودن - محدودیت - ممکن نیست

۶۶- «درک چگونگی موجودیت خداوند»، «شناخت صفات و ویژگی‌های الهی» و «احاطه بر حقیقت و ذات اقدس الهی» به ترتیب موصوف به کدام صفات است؟

- ۱) ناممکن - ناممکن - ممکن ۲) ممکن - ناممکن - ممکن ۳) ناممکن - ناممکن - ناممکن ۴) ممکن - ناممکن - ممکن

۶۷- لازمه شناخت هر چیزی چیست و عدم توانایی درک چیستی خداوند معلول چیست؟

- ۱) مادی بودن آن چیز - نامحدود بودن خداوند ۲) احاطه داشتن بر آن چیز - نامحدود بودن خداوند
- ۳) مادی بودن آن چیز - نور بودن خداوند ۴) احاطه داشتن بر آن چیز - نور بودن خداوند

۶۸- این که تمامی مخلوقات آیه‌ای از آیات الهی به حساب می‌آیند این است که

- ۱) علت - حقیقت خداوند با موجود بودن او مساوی است و اوست که همواره هست
- ۲) معلول - حقیقت خداوند با موجود بودن او مساوی است و اوست که همواره هست
- ۳) علت - تمام موجودات به سبب خداوند پیدا و آشکار می‌شوند و وجودشان به وجود او وابسته است
- ۴) معلول - تمام موجودات به سبب خداوند پیدا و آشکار می‌شوند و وجودشان به وجود او وابسته است

۶۹- از مقایسه رابطه خداوند و جهان خلقت با رابطه سازنده ساعت و ساعت متوجه می‌شویم و بودن نسبت فقر و نیازمندی انسان به خداوند

- ۱) نیازمندی مخلوقات به خداوند در بقا - ثابت - معلول ۲) نیازمندی مخلوقات به خداوند در بقا - متغیر - معلول
- ۳) تنها ناظم بودن ساعت‌ساز برای اجزای ساعت - ثابت - علت ۴) تنها ناظم بودن ساعت‌ساز برای اجزای ساعت - متغیر - علت

۷۰- کدام مفهوم از سخن نبی مکرم اسلام (ص) که فرمودند: «لا تفکروا فی ذات اللّٰه» مستفاد می‌گردد؟

- ۱) نامحدود بودن خداوند، معلول عدم توانایی درک ذات و چیستی اوست.
- ۲) ذهن انسان هرچند می‌تواند چیستی خداوند را درک کند، ولی از پی بردن به هستی خداوند عاجز است.
- ۳) به علت نامحدود بودن خداوند فرض کردن هرگونه چیستی برای او محدود کردن اوست.
- ۴) توجه به ویژگی‌ها و صفات کمالیه مخلوقات ما را به شناخت صفات خالق آن‌ها می‌رساند.

۷۱- کدام مورد با عبارت «هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود» هم‌مفهوم نیست؟

۱) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

۲) «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم»

۳) «ما رأيتُ شيئاً إلا ورأيتُ اللهَ قبله وبعده ومعهُ»

۴) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»

۷۲- این‌که بگوییم: «آن چیزی که باعث شیرین شدن می‌شود، خودش باید شیرین باشد»، بیانگر کدام مقدمه از استدلال نیاز موجودات به خداوند در

پیدایش است و کدام عبارت قرآنی مؤکد آن است؟

۱) مقدمه دوم - ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

۲) مقدمه دوم - ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾

۳) مقدمه اول - ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾

۴) مقدمه اول - ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

۷۳- این حدیث امیرالمؤمنین علی (ع): «ما رأيتُ شيئاً إلا ورأيتُ اللهَ قبله وبعده ومعهُ»، با کدام عبارت ارتباط معنایی دارد و درک چیهستی «اندازه فضا و

کهکشان‌ها» و «وجود خداوند» برای انسان، به ترتیب چگونه است؟

۱) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» - ممکن - ممکن

۲) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ - ناممکن - ناممکن

۳) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ - ناممکن - ناممکن

۴) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» - ناممکن - ناممکن

۷۴- از تفکر در این حدیث پیامبر اکرم (ص) که می‌فرماید: «تفكروا في كل شيء ولا تفكروا في ذات الله» به کدام نتیجه نمی‌رسیم؟

۱) مطابق آموزه‌های دینی، تفکر در هستی خداوند مورد تشویق و تفکر در مورد چیهستی او مورد مذمت است.

۲) تفکر در امور محدود، شناخت ما را در پی دارد، زیرا قابل احاطه‌اند.

۳) تفکر در امور نامحدود، شناخت ما را در پی ندارد، زیرا غیرقابل دسترسی هستند.

۴) تفکر در مخلوقات خداوند، شناخت چیهستی او را در پی دارد.

۷۵- کدام عبارت را نمی‌توان از آیه شریفه ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ برداشت نمود؟

۱) خداوند از جنس نور می‌باشد و باعث پدیدار شدن پدیده‌ها می‌شود.

۲) نور ذاتاً روشن است و اشیای دیگر نیز به وسیله آن آشکار و روشن می‌شوند.

۳) جهان هستی پرتو نور و فیضی از خداوند است و قوام و بقای آن با اوست.

۴) هستی خداوند در همه مخلوقات و پدیده‌ها هویداست و هر پدیده‌ای آیه‌ای از آیات الهی است.

۷۶- کدام یک از عبارات زیر مربوط به مقدمه اول استدلال اثبات نیازمندی جهان در پیدایش خود به خالق است؟

۱) یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد.

۲) هرگاه به خود نظر می‌کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نبوده است.

۳) «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی»

۴) چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن، نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد.

۷۷- با توجه به آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ...﴾، کدام مفهوم برداشت نمی‌شود؟

۱) از آن روی که خداوند غنای خود را در راه رفع نیاز مخلوقات به کار می‌برد، مورد ستایش است.

۲) کسی نمی‌تواند هستی را از خداوند بگیرد و نابودش کند.

۳) مخاطب این آیه مردم هستند و موضوع آن درباره انسان‌هاست.

۴) «ذات نایافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش»

تست های ترکیبی

+ درس ۲ دوازدهم

۷۸- از آیه شریفه ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ کدام مفهوم قابل برداشت نیست؟

- (۱) مخلوقات نه تنها در پیدایش خود که برای بقا و در هر لحظه نیازمند خداوند هستند.
- (۲) تمام پدیده‌ها برای وجود داشتن نیازمند موجودی هستند که وجودش از خودش باشد.
- (۳) از آن جاکه خداوند، تنها مالک جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد؛ اوست که جهان را اداره می‌کند و به سوی هدفی که مشخص کرده، به پیش می‌برد.
- (۴) جهان همواره به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۷۹- مطابق آیه شریفه ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...﴾ چرا موجودات به طور پیوسته از خداوند درخواست می‌کنند و این موضوع بیانگر کدام یک از

+ درس ۲ دوازدهم

ابعاد توحید است؟

- (۱) زیرا خداوند تنها مبدأ و منشأ جهان هستی است و موجودات در پیدایش به او نیازمندند - توحید در ولایت
 - (۲) زیرا خداوند همواره دست‌اندر کار امری است - توحید در ولایت
 - (۳) زیرا خداوند همواره دست‌اندر کار امری است - توحید در ربوبیت
 - (۴) زیرا خداوند تنها مبدأ و منشأ جهان هستی است و موجودات در پیدایش به او نیازمندند - توحید در ربوبیت
- ۸۰- این‌که انسان‌های آگاه پیوسته سایه لطف و رحمت خداوند را مشاهده می‌کنند و خود را نیازمند عنایات او می‌دانند، بیانگر کدام مرتبه از توحید است و

+ درس ۲ دوازدهم

نتیجه این دیدگاه چیست؟

- (۱) توحید در ربوبیت - افزایش معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا (۲) توحید در ربوبیت - افزایش عبودیت و بندگی
 - (۳) توحید در خالقیت - افزایش معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا (۴) توحید در خالقیت - افزایش عبودیت و بندگی
- ۸۱- این‌که بگوئیم وقتی بنا ساختمانی را می‌سازد، صرفاً نظم‌دهنده اجزای آن است و پس از آن‌که ساختن ساختمان تمام شد، وجودش به بنا وابسته نیست،

+ درس ۵ دوازدهم

به کدام مرحله از فقر ذاتی موجودات نسبت به خداوند اشاره داریم و این عمل بنا چه رابطه‌ای با تدبیر الهی در امور جهان دارد؟

- (۱) نیاز به خداوند در بقا - رابطه عرضی
- (۲) نیاز به خداوند در پیدایش - رابطه عرضی
- (۳) نیاز به خداوند در بقا - رابطه طولی
- (۴) نیاز به خداوند در پیدایش - رابطه طولی

+ درس ۲ دوازدهم

۸۲- کدام مفهوم زیر از آیه شریفه ﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ قابل استنباط نیست؟

- (۱) اگر خداوند لحظه‌ای هستی‌بخشی نکند، بقای تمام موجودات به فنا می‌پیوندد.
- (۲) تمامی پدیده‌های هستی در پیدایش خود محتاج موجودی هستند که ذاتاً موجود باشد.
- (۳) خداوند همواره در حال گستردن سایه رحمت خود است.
- (۴) تدبیر امور هستی به دست خداوند است و اوست که تنها پروردگار و رب جهان است.

+ درس ۲ دوازدهم

۸۳- کدام بیت به مفهوم «اعتقاد به وحدانیت الهی در مرتبه ربوبیت» تأکید نموده است؟

- (۱) «ما که باشیم ای تو ما را جان جان / تا که ما باشیم با تو در میان»
- (۲) «ما نبودیم و تقاضا مان نبود / لطف تو ناگفته ما می‌شنود»
- (۳) «ما همه شیران ولی شیر عَلم / حمله‌شان از باد باشد دم به دم»
- (۴) «باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست»

درس اول

۹۲ پدیده‌ها در پیدایش (وجود) و بقا (هستی) به پدیدآور نیازمند

هستند و وجود و هستی آن‌ها از ذاتشان سرچشمه نمی‌گیرد، زیرا کسی که وجود و هستی او از ذاتش سرچشمه می‌گیرد پدیدآور است و نه پدیده.

۱۰۴ هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس و عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.

۱۱۱ افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی هر کدام از ما، براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش

را درک می‌کنیم؛ با وجود این شناخت اولیه قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره‌ی خداوند فرا می‌خواند.

۱۲۲ اگر ذات و حقیقت یک موجود مساوی با موجود بودن او باشد (ذاتاً موجود باشد)، در این صورت آن موجود برای موجود بودنش به دیگری

نیازمند نیست.

۱۳۱ حدیث امام علی (ع) که می‌فرمایند: «ما رأیت شیئاً إلا ورأیت الله قبله و بعده و معه: هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خدا را قبل از آن، بعد از

آن و با آن مشاهده کردم» بیانگر معرفتی برتر و عمیق است که در پشت پرده‌ی ظاهر و در ورای هر چیز خداوند را می‌بیند. این معرفت برتر و عمیق در قدم

نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی امکان‌پذیر و در دسترس است به خصوص برای جوانان که دارای پاکی و صفای قلب هستند.

۱۴۳ رابطه‌ی جهان با خدا و مصنوعات با سازنده‌شان در هستی‌بخشی، متفاوت و در نظم‌دهندگی، مشابه است [نادرستی گزینه‌های (۲) و (۴)] که همین

تفاوت در هستی‌بخشی نشان‌دهنده‌ی نیاز ذاتی موجودات در بقا به خداوند است.

۱۵۳ رابطه‌ی مخلوقات با خداوند مانند رابطه‌ی جریان برق با مولد آن است، زیرا مخلوقات هم در مرحله‌ی پیدایش و هم در مرحله‌ی بقا به خداوند

نیازمندند. از این‌رو قرآن کریم خداوند را غنی می‌داند؛ زیرا خداوند نیازی به مخلوقات خود ندارد در حالی‌که تمام پدیده‌ها به او نیازمند هستند.

بررسی سایر گزینه‌ها

۲ و ۴) رابطه‌ی ساعت با ساعت‌ساز به صورتی است که ساعت برای بقا نیازی به ساعت‌ساز ندارد، اما رابطه‌ی مخلوقات با خداوند طوری است که در هر لحظه و

برای بقا به خداوند نیازمندند.

۱۶۳ در مقدمه‌ی اول استدلال نیازمندی مخلوقات به خداوند در مرحله‌ی پیدایش، این موضوع بیان می‌شود که انسان و سایر مخلوقات پدیده‌هایی

هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند. بنابراین گزینه‌ی (۳) صحیح است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) این‌که ما و پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هستی‌یافتن نیازمند به دیگری هستیم، موضوعی است که از دو مقدمه‌ی اول و دوم این استدلال نتیجه می‌شود.

۲ و ۴) مفهوم این دو گزینه، نتیجه‌ی به دست آمده از مقدمه‌ی دوم این استدلال است نه مقدمه‌ی اول.

۱۲۱ هرچه معرفت انسان به فقر خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، به نیاز خودش آگاه‌تر می‌گردد و عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.

افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی طبق نمودار فوق برای تقویت عبودیت و بندگی لازم است تا درک صحیحی از فقر و نیازمندی مطرح‌شده در آیه «یا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» صورت پذیرد.

۲۳۲ پیامبر مکرم اسلام (ص) در حدیث «تفکروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ الله» می‌فرمایند درباره‌ی همه چیز بیاندهید اما در ذات و چستی

خداوند تفکر نکنید. علت این سخن هم این است که لازمه‌ی شناخت هر چیزی احاطه بر آن است. ذهن انسان فقط قادر به شناخت و درک امورات محدود است

و ذات خداوند که از هر نظر نامحدود است برای انسان قابل درک نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱ و ۲) شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند از راه شناخت مخلوقات او تا حدودی امکان‌پذیر است.

۳۱۳ نیازمندی مخلوقات به خداوند، منحصر به مرحله‌ی پیدایش نیست بلکه در مرحله‌ی بقا نیز به خداوند نیازمند و وابسته‌اند.

۴۱۴ شناخت هستی خداوند به معنای شناخت وجود خداوند است که طبق تعالیم اسلام با تفکر در نعمت‌ها و نشانه‌های خداوند می‌توان به آن

رسید. اما شناخت چستی خداوند به معنای شناخت ماهیت و ذات خداوند است که طبق فرمایش نبی مکرم اسلام (ص) «تفکروا فی کلّ شیءٍ...»

ناممکن است.

۵۴۵ هر چند که عبارت گزینه‌ی (۴)، عبارتی صحیح است، اما باید توجه داشت که سؤال، درمورد نیازمندی مخلوقات به خداوند در پیدایش مطرح شده

و عبارت گزینه‌ی (۴) به نیازمندی مخلوقات به خدا در بقا و هستی اشاره دارد.

۶۱۶ این‌که انسان بتواند در پشت پرده‌ی ظاهر و در ورای هر چیزی خدا را ببیند به معرفتی عمیق و برتر دست یافته است و بستر اصلی حرکت به سوی

آن پاکی و صفای قلب است که در جوانان و نوجوانان بیشتر دیده می‌شود.

۷۱۷ آن‌چه که وجودش از خودش نباشد پدیده است که برای پیدایش و بقا به یک پدیدآور احتیاج دارد. یک موجود تنها در صورتی برای موجود

بودن به دیگری نیازمند نیست که خودش ذاتاً موجود باشد (پدیده نباشد).

۸۲۸ علاوه بر این‌که خداوند در آغاز خلقت، موجودات را خلق نموده (نیاز به خداوند در پیدایش)، تمامی موجودات در هر لحظه برای بقای خود نیز به

خداوند نیازمندند (نیاز به خداوند در بقا). بنابراین می‌توان گفت رابطه‌ی خداوند با موجودات، به رابطه‌ی مولد برق و جریان شبیه‌تر است، زیرا با نبودن مولد برق

جریان آن نیز از بین می‌رود. همچنین این مفهوم از بیت «ما چو ناییم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست» قابل برداشت است.

۲۵ ۳ انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند بی‌توجه‌اند، اما انسان‌های آگاه دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنايات پيوسته او می‌دانند. هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، عبودیت و بندگی‌اش را بیشتر ابراز می‌کند.

۲۶ ۴ هر کدام از ما براساس فطرت خویش خدا را می‌یابیم و مطابق حدیث پیامبر اکرم (ص) که می‌فرماید: «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ»، تلاش برای شناخت چیستی و ذات خداوند، بی‌ثمر و نتیجه است و لازم است که ما با تفکر در پدیده‌های جهان خلقت به هستی و وجود خداوند پی ببریم.

۲۷ ۱ پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید: «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ: در همه چیز تفکر کنید و در ذات خداوند تفکر نکنید». علت بیان این حدیث از سوی رسول خدا این است که ذهن انسان محدود است و توانایی درک امور نامحدود را ندارد. چیستی و ذات خداوند جزء همین امور نامحدود است. اما هستی خداوند حتی با ذهن محدود انسان هم قابل درک است.

۲۸ ۳ این که انسان در پشت هر ظاهر و ورای هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی است که در سخن امام علی (ع) «ما رأیتُ شیئاً الا...» وجود دارد. این، معرفتی عمیق و والاست که ممکن است در نگاه نخست مشکل به نظر آید، اما هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان که پاکي و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش بگذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

۲۹ ۳ مطابق حدیث پیامبر اکرم (ص) که می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكْرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ: برترین عبادت، اندیشیدن مداوم دربارهٔ خدا و قدرت اوست»، مداوم تفکر در هستی خداوند باعث رسیدن انسان به عالی‌ترین درجهٔ عبادت می‌شود.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱ و ۴) مطابق حدیث «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ» ذهن انسان قابلیت درک چیستی خداوند را ندارد و تنها با تفکر در جهان هستی می‌تواند به وجود و هستی خداوند پی ببرد.

۲) میان اندیشهٔ مداوم در هستی خداوند و آشنایی با قدرت او رابطهٔ علت و معلولی وجود ندارد.

۳۰ ۳ پیامبر گرامی اسلام (ص) توصیه می‌کند تا مسلمانان دربارهٔ هر چیزی تفکر کنند به جز ذات خداوند، زیرا ذات خداوند نامحدود است و ذهن انسان قابلیت درک چیستی او را ندارد و تنها از طریق شناخت و تحقیق در مخلوقات می‌تواند به هستی خداوند پی ببرد. در واقع هر چیستی که برای خداوند فرض کنیم او را محدود کرده‌ایم.

۱۷ ۲ یک چیز فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که حقیقت آن مساوی با موجود بودن آن باشد. در این صورت آن چیز به خود متکی بوده و قائم به ذات (واجب‌الوجود) است و پدیده محسوب نمی‌شود بلکه پدیدآور است.

۱۸ ۴ ذهن انسان محدود است و توانایی احاطه بر موضوعات نامحدود را ندارد. بر همین اساس ذات و چیستی خداوند که حقیقتی نامحدود است را به هیچ‌عنوان نمی‌تواند درک کند.

اشتباهات متداول

۱) نیاز به خداوند را بیشتر احساس می‌کنند. هرچه معرفت انسان‌ها به خود و رابطه‌شان با خدا بیشتر شود

۲) فقر و نیازمندی خود به خداوند را بهتر درک می‌کنند.

۳) بندگی و عبودیتشان در پیشگاه الهی قوی‌تر و بیشتر می‌شود.

۱۹ ۳ خداوند حقیقتی نامحدود دارد و هر چیستی که برای او فرض شود، او را در حد تصورات ذهنی خود پایین آورده و محدود کرده‌ایم. بنابراین نتیجهٔ فرض چیستی برای خداوند محدود کردن است، زیرا ذهن انسان توانایی تصور چیزهای نامحدود را ندارد.

اشتباهات متداول

ذهن انسان توانایی تصور چیستی نامحدود را ندارد اما توانایی تصور چیستی محدود را دارد. [نادرستی گزینه‌های (۱) و (۴)]

۲۰ ۴ در مقدمهٔ اول استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش گفته می‌شود: «انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند» و در مقدمهٔ دوم این استدلال گفته می‌شود: «هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است». بنابراین پاسخ صحیح گزینهٔ (۴) است.

۲۱ ۲ گزینه‌های (۱) و (۳)، بیانگر مقدمهٔ دوم استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است و گزینهٔ (۴) هم بیانگر مقدمهٔ اول این استدلال است.

۲۲ ۴ امور نامحدود فراتر از ذهن ما هستند و ذهن ما نمی‌تواند بر آن‌ها احاطه پیدا کند، زیرا لازمهٔ شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی کامل به آن است. در همین رابطه پیامبر اکرم (ص) توصیه نموده به جز ذات و چیستی خداوند که جزء امورات نامحدود است، در همه چیز تفکر شود: «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ».

۲۳ ۳ مطابق متن کتاب درسی هرچه معرفت انسان به خودش بیشتر شود، فقر و نیاز خود به خداوند را بهتر درک می‌کند و این موضوع سبب افزایش عبودیت و بندگی وی می‌شود.

۲۴ ۱ بیت گزینهٔ اول از دفتر اول مثنوی معنوی، برای توضیح مفهوم «نیاز موجودات در بقا به خداوند» به کار گرفته شده است؛ در حالی که بیت‌های سه گزینهٔ دیگر، به اصل وحدت وجود و «مشاهدهٔ خداوند در تمام پدیده‌ها» مربوط می‌شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها

شکل صحیح سایر گزینه‌ها بدین صورت است:

(۱) لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و ما هرگز به چیهستی خدا دسترسی نداریم، در صورتی که از طریق شناخت صفات مخلوقات می‌توانیم تا حدودی به صفات خالق پی ببریم.

(۲) تفکر در ذات خداوند موجب محدود شدن چیهستی خداوند می‌شود و ما فقط توان فهم هستی خداوند را داریم.

(۴) چیهستی خداوند در ظرف ذهن ما نمی‌گنجد و ما فقط توانایی فهم هستی خداوند را داریم.

۳۵ ۲ با توجه به حدیث پیامبر گرامی اسلام (ص) که فرمودند: «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ» می‌توان دریافت که تفکر در ذات و چیهستی خداوند ممنوع است. البته دین اسلام ما را به تفکر در مخلوقات و نشانه‌های خداوند برای شناخت صفات الهی تشویق می‌کند.

آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» به نیازمندی همه‌جانبه انسان به وجود بی‌نیاز خداوند اشاره دارد. منظور از این نیازمندی همه‌جانبه، نیازمندی در مرحله پیدایش (وجود) و هستی (بقا) به خداوند است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۳ و ۴ در این دو گزینه انسان تنها در مرحله بقا و هستی نیازمند خداوند معرفی شده در صورتی‌که انسان در مرحله پیدایش و وجود هم نیازمند خداوند است.

۳۶ ۴ انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود: ۱ نیاز به او را بیشتر احساس می‌کند و ۲

عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند [نادرستی گزینه‌های (۱) و (۳)].

پیامبر گرامی اسلام (ص) از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، سایه لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند و در همین رابطه می‌فرماید: «اللَّهُمَّ لَا تَكُنْ لِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

۳۷ ۱ هستی موجودات وابسته به خداوند است و رابطه وجود ما و دیگر موجودات با خداوند مانند رابطه جریان برق با مولد آن است. همان‌طور که اگر مولد برق کار نکند دیگر جریان برقی نیست، اگر خداوند نیز هستی‌بخشی نکند دیگر موجودی در جهان باقی نخواهد ماند. از این تشبیه به نیاز موجودات (پدیده‌ها) به خالق (پدیدآور) در مرحله پیدایش (ایجاد) و بقا (هستی) پی می‌بریم. دقت کنید که چون ما مخلوقات نسبت به خداوند وابستگی لحظه‌ای داریم، پس خداوند غنی و ما مخلوقات نسبت به او فقیر هستیم.

۳۸ ۴ قرآن کریم در آیه شریفه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» خداوند را نور هستی معرفی می‌کند. رابطه انسان و سایر مخلوقات با خداوند به رابطه جریان برق با مولد برق شبیه است. همان‌طور که با از کار افتادن مولد، جریان برقی هم وجود نخواهد داشت، می‌توان دریافت که تمامی مخلوقات در مرحله پیدایش (وجود) و هستی (بقا) به خالق خود نیازمند می‌باشند. [درستی گزینه‌های (۱) و (۳)] از طرفی هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود [درستی گزینه (۲)].

۳۹ ۴ مضمون اصلی بیت صورت سؤال مشهود بودن خداوند در تمامی مخلوقات است که از این نظر با حدیث امام علی (ع) که می‌فرماید: «ما رأيتُ شيئاً إلاّ ورأيتُ اللّهَ قبله و بعده و معه: هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن مشاهده کردم» ارتباط مفهومی دارد.

اشتباهات متداول

حقیقت خداوند همان چیهستی او است که ذهن محدود انسان قادر به درک آن نیست [نادرستی گزینه‌های (۱) و (۳)].

۳۱ ۳ از پیام آیه شریفه «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» پی می‌بریم که موجودات پیوسته از خداوند درخواست رحمت دارند، زیرا او همواره دست‌اندرکار امریست که این جمله ترجمه عبارت «كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» می‌باشد.

۳۲ ۳ شاعر در مصراع دوم این بیت «هستی ما جمله از ایجاد توست» به نیاز و وابستگی موجودات در پیدایش خود به خداوند اشاره دارد. در مصراع اول نیز در جایی که گفته شده «بود ما از داد توست» به این موضوع اشاره شده که بودن و بقای موجودات در هر لحظه وابسته به خداوند است. بنابراین کامل‌ترین مفهومی که از این بیت برداشت می‌شود این است که مخلوقات هم در پیدایش (وجود) و هم در بقای خود (هستی) به خداوند وابسته‌اند.

۳۳ ۱ آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» خداوند را نور آسمان‌ها و زمین معرفی می‌کند و این نور بودن بدین معناست که: ۱ تمام موجودات وجود خود را از خداوند می‌گیرند (نیازمندی مخلوقات در پیدایش خود به خداوند) و ۲ تمام موجودات به سبب وجود خداوند آشکار و نمایان می‌شوند و وجودشان به وجود خداوند وابسته است (نیازمندی مخلوقات در بقای خود به خداوند). به همین جهت هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود.

۳۴ ۴ مطابق آیه شریفه «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» خداوند در هر لحظه به موجودات هستی می‌بخشد، زیرا موجودات برای حفظ هستی و بقای خود به خداوند نیازمندند، که بیت «باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست» مؤکد همین موضوع است.

اشتباهات متداول

بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» بیانگر معرفت عمیق و والایی است که انسان پشت و ورای هر چیزی، خدا را ببیند. ابیات «ذات نایافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» و «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آبدهی» به این موضوع اشاره دارد که آنچه پدیده است برای موجود شدن به پدیدآورنده‌ای نیازمند است که ذاتاً موجود باشد. (نیاز به خداوند در پیدایش)

۴۷ وجود مخلوقات هم در مرحله پیدایش و هم در مرحله بقا با خداوند رابطه دارد و از این‌رو این رابطه به رابطه جریان برق با مولد آن تشبیه شده است؛ یعنی این رابطه به صورت لحظه‌به‌لحظه و آنی است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۲) این‌که گفته شده موجودات فقط در هستی و ادامه زندگی به خداوند نیازمندند نادرست است، زیرا موجودات در مرحله پیدایش هم به خداوند محتاجند.

۳) ساعت در بقای خود نیازمند ساعت‌ساز نیست. از طرفی ساعت‌ساز باعث پیدایش ساعت هم نشده و فقط اجزا را در کنار هم قرار داده است. بنابراین رابطه ساعت و ساعت‌ساز هم رابطه کاملی نیست که بتواند به درستی رابطه مخلوقات با خداوند را توضیح دهد.

۴) نیازمندی موجودات به خداوند هم در مرحله پیدایش است و هم در مرحله بقا و به یکی از این دو منحصر نمی‌شود.

۴۸ عبارت صورت سؤال، بیانگر اصل وحدت وجود، یعنی مشاهده خداوند در تمامی پدیده‌های جهان هستی است. از میان تمامی عبارات شریفه مطرح‌شده تنها آیه شریفه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: خداوند نور آسمان‌ها و زمین است» به اصل وحدت وجود اشاره دارد.

۴۹ مفهوم بیت سؤال، مشهود بودن خداوند در تمامی مخلوقات است. این موضوع ناشی از معرفت برتر و عمیقی است که انسان پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی خدا را می‌بیند.

بررسی سایر گزینه‌ها

توجه شود که سایر گزینه‌ها مربوط به راه‌های تقویت اخلاص در درس چهارم پایه دوازدهم است.

۱) این گزینه بیانگر افزایش معرفت نسبت به خداوند، از راه‌های تقویت اخلاص می‌باشد.

۳) این گزینه بیانگر راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او، از راه‌های تقویت اخلاص می‌باشد.

۴) این گزینه بیانگر تقویت روحیه حق‌پذیری، از راه‌های تقویت اخلاص می‌باشد.

۵۰ امام علی (ع) در سخن «ما رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ» به مشهود بودن وجود خداوند در آفرینش مخلوقاتش تأکید دارد.

۵۱ مفهومی که از این بیت برداشت می‌شود این است که هر موجودی که هستی‌اش از خودش نباشد (ممکن‌الوجود باشد) نمی‌تواند به موجود دیگری وجود و هستی بدهد. این بیت از مقدمه دوم استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش آمده که در آن گفته می‌شود: «یک موجود، تنها در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذاتاً موجود باشد.

چنین موجودی واجب‌الوجود است.»

۴۰ نور چیزی است که به اشیاء برخورد می‌کند و باعث آشکار شدن آن‌ها می‌شود. بنابراین دیده شدن اشیاء معلول و نتیجه وجود نور است. حال اگر بگوییم «هر چیزی در این جهان بیانگر و نشانه‌ای از وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود» در واقع به نور بودن خداوند اشاره کرده‌ایم، زیرا نور خداوند بر آن مخلوق تابیده شده و ما آن را می‌بینیم. این موضوع پیام قابل برداشت از آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» می‌باشد.

۴۱ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس و عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.

۱) بین افزایش خودشناسی انسان و افزایش عبودیت وی، رابطه مستقیم وجود دارد یعنی هرچه معرفت انسان به خود بیشتر شود، عبودیت و بندگی وی نیز بیشتر می‌شود.

۲) انسانی که به معنای حقیقی کامل شود، این کمال او باعث می‌شود تا فقر و نیازمندی خود به خداوند را بیشتر درک کند، یعنی کمال حقیقی موجب به وجود آمدن (زاینده) احساس و درک فقر و نیازمندی است.

۴۲ رابطه خداوند با جهان اندکی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است؛ همان‌طور که به محض قطع شدن مولد، جریان برق قطع می‌شود، به محض عدم هستی‌بخشی توسط خدا، بقای تمام موجودات به عدم تبدیل می‌شود به عبارت دیگر، خداوند همواره در حال هستی‌بخشی بوده و دست‌اندر

کار امری است که عبارت قرآنی «كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ» مؤید همین موضوع است. در این سؤال منظور از معرفت برتر و عمیق این است که انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی خداوند را مشاهده کند. شرط اصلی حرکت به سوی این هدف

۱) پاک‌ی و صفای قلب است که در اغلب جوانان و نوجوانان وجود دارد و ۲) عزم و تصمیمی که با آن در این مسیر حرکت کنیم.

۴۴ سخن «ما رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ» از امیرالمؤمنین علی (ع) بیانگر معرفت برتر و عمیقی است که خداوند را در همه چیز و همه‌جا مشاهده می‌کند. بنابراین تمام آیات، احادیث و ابیاتی که مخلوقات را نشانه‌ای از آیات الهی می‌دانند با این حدیث ارتباط مفهومی دارند و تنها گزینه (۴) «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ...» که بیانگر نیاز موجودات در پیدایش و بقا به خداوند است با آن ارتباط معنایی ندارد.

۴۵ مفهوم بیت «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» این است که با معرفت عمیق می‌توان خداوند را در تمامی مخلوقاتش مشاهده نمود. بنابراین حدیث «ما رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ» هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم» که بیانگر یافتن آثار وجود خداوند در تمامی پدیده‌های هستی است، با بیت موردنظر تناسب مفهومی دارد.

۴۶ سه گزینه اول، مربوط به اصل وحدت وجود و مشاهده تمام پدیده‌ها به عنوان نشانه‌ای از نشانه‌های خداوند هستند، یعنی این‌که انسان در پشت هر ظاهر و ورای هر چیزی خدا را ببیند که این، معرفتی عمیق و

الاست. گزینه (۴)، بیانگر نیازمندی لحظه‌به‌لحظه مخلوقات به درگاه الهی در مرحله بقا و هستی است.

۴۷

۴۸

۴۹

۵۰

۵۱

بررسی سایر گزینه‌ها

عبارت صحیح سایر گزینه‌ها بدین صورت است:

۱) هر موجودی که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودنش باشد، واجب‌الوجود است.

۲) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش باشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری نیست و قائم به ذات است.

۴) هر چیزی که برای موجود شدن به دیگری نیازمند باشد، زمانی وجود نداشته و سپس پدید آمده است.

۵۲) مفهوم بیت سؤال مشهود و واضح بودن وجود خداوند در مخلوقات است، که همه گزینه‌ها با آن هم مفهوم‌اند به جز آیه موجود در گزینه (۲) که به فقر انسان‌ها نسبت به خداوند و وابستگی همیشگی آن‌ها به او اشاره دارد.

۵۳) نبی مکرم اسلام (ص) با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه حضرت حق عاجزانه از او می‌خواهد که حتی برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و در همین رابطه فرموده است: «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا: خدایا چشم به هم زدنی مرا به خود وامگذار». از این سخن پیامبر اکرم (ص) درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز برداشت می‌شود. در همین رابطه این مفهوم مطرح می‌شود که انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت الهی را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند.

بررسی سایر گزینه‌ها

۲) افزایش خودشناسی درک بیشتر فقر و نیاز را در پی دارد و نه بالعکس.
۳) هرچه رابطه انسان با خداوند بیشتر شود عجز و بندگی‌اش را بیشتر بروز می‌دهد و نه بالعکس.

۵۴) آیه «اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» به معنای بی‌نیازی، هستی‌بخشی و قائم به ذات بودن خداوند است. با توجه به این مطلب گزینه (۴) که به بی‌نیازی و هستی‌بخشی خداوند اشاره می‌کند پاسخ صحیح است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) در این گزینه نیازمندی موجودات به خداوند تنها در مرحله بقا عنوان شده در صورتی که موجودات در مرحله پیدایش هم نیازمند خداوند می‌باشند.
۲ و ۳) این دو گزینه پیرامون نیازمندی انسان به درگاه الهی و درک این موضوع توسط انسان‌های آگاه صحبت می‌کنند و در رابطه با بی‌نیازی خداوند در آن‌ها صحبتی نشده است.

۵۵) در مقدمه دوم استدلال نیازمندی به خداوند در مرحله پیدایش بیان شده «هر موجودی که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است». برای مثال چیزی که شیرین نیست برای شیرین شدن نیازمند چیزی است که شیرین باشد. بیت «خشک آبی که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی» نیز در همین مقدمه دوم عنوان شده و به این موضوع اشاره می‌کند که موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به دیگری هستند. به این ترتیب گزینه (۳) پاسخ صحیح است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) این موضوع که «انسان و موجودات جهان، پدیده‌هایی هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند»، در مقدمه اول بحث نیازمندی مخلوقات به خداوند در مرحله پیدایش مطرح می‌شود.

۲) بیت مطرح‌شده مفهوم نیازمندی مخلوقات به خداوند را بیان می‌کند، در صورتی که این گزینه در رابطه با بی‌نیازی خداوند بیان شده است.

۴) همه مخلوقات نه تنها در مرحله به وجود آمدن و پیدایش بلکه در مرحله هستی و بقا نیز به خداوند نیازمند می‌باشند.

۵۶) مفهوم بیت این است که «انسان با معرفت عمیق، در تمام پدیده‌های جهان آثار خداوند را مشاهده می‌کند»، بنابراین این بیت با حدیث «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ: هیچ چیزی را ندیدم مگر این که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن مشاهده کردم» ارتباط معنایی دارد.

۵۷) عبارت «بود ما از داد توست» در مصراع اول به نیازمندی تمامی مخلوقات در مرحله بقا و هستی به خداوند اشاره دارد و همچنین کل مصراع دوم «هستی ما جمله از ایجاد توست» تمامی مخلوقات را در پیدایش وابسته به خداوند می‌داند.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) این بیت مربوط به مقدمه دوم استدلال نیازمندی مخلوقات به خداوند در مرحله پیدایش است.

۲) این بیت بیانگر معرفتی عمیق و والاست که خداوند را در پشت پرده ظاهری هر چیزی مشاهده می‌کند.

۳) این بیت بیانگر وابستگی مخلوقات به خداوند در مرحله بقاست و به وابستگی در مرحله پیدایش اشاره‌ای ندارد.

۵۸) بیت «ذات نایافته از هستی بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» به این موضوع اشاره دارد که موجودی که هستی‌اش از خودش نیست، نمی‌تواند به موجودی دیگر هستی‌بخشی کند، به عبارت دیگر تمامی پدیده‌ها در پیدایش و بقا نیازمند پدیدآور و خالق هستند، مفهوم این نیازمندی و فقر مخلوقات به وجودی هستی‌بخش، در آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» آمده است.

۵۹) در بیان استدلال نیازمندی انسان و سایر مخلوقات به خداوند متعال در مرحله پیدایش دو مقدمه وجود دارد، مقدمه اول می‌گوید: «تمامی مخلوقات، وجودشان از خودشان نیست و پدیده هستند»، بنابراین مقدمه اول به پدیده بودن تمام موجودات و عدم اتکاء آن‌ها به خود اشاره دارد. مقدمه دوم می‌گوید: «موجوداتی که پدیده هستند و وجودشان از خودشان نیست، در موجود شدن نیازمند وجودی هستند که وجودش از خودش و قائم به ذات باشد»، بنابراین نیازمندی پدیده‌ها به علت و پدیدآورنده مفهومی است که از مقدمه دوم برداشت می‌شود.

۶۶ ۳ درک چگونگی موجودیت خداوند ← ناممکن است.

شناخت صفات و ویژگی‌های الهی ← از طریق شناخت مخلوقات ممکن است. احاطه بر حقیقت و ذات اقدس الهی ← ناممکن است.

۶۷ ۲ لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن چیز است. خداوند حقیقتی نامحدود دارد و چون نامحدود است، ذهن انسان توانایی درک چستی او را ندارد.

۶۸ ۴ در قرآن کریم گفته شده خداوند نور آسمان‌ها و زمین است، یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند، به همین جهت هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود، بنابراین «نور بودن خداوند»، علت و «هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق است»، معلول می‌باشد.

۶۹ ۱ از مقایسه رابطه خداوند و جهان خلقت با رابطه سازنده ساعت و ساعت این نتایج حاصل می‌شود:

- ۱ ساعت‌ساز هستی بخش اجزای ساعت نیست و تنها یک نظم‌دهنده (ناظم) به حساب می‌آید. اما خداوند هم هستی‌بخش است و هم نظم‌دهنده.
- ۲ دوام و بقای ساعت به ساعت‌ساز وابسته نیست اما دوام و بقای مخلوقات وابسته به خداوند است.

بنابراین از مقایسه این دو رابطه هم به نیازمندی مخلوقات به خداوند در بقا پی می‌بریم و هم به ناظم بودن ساعت‌ساز برای اجزای ساعت، بنابراین قسمت اول هر چهار گزینه صحیح است.

نسبت فقر و نیازمندی انسان به خداوند هیچ‌گاه تغییر نمی‌کند و همواره ثابت است. به عبارتی دیگر هرچه انسان کمالاتی نظیر علم و قدرت کسب کند، باز هم نسبت به خداوند فقیر است؛ زیرا خود و همه آن چه به دست آورده از خداوند سرچشمه می‌گیرد. بنابراین ثابت بودن فقر و نیازمندی انسان به خدا، معلول سرچشمه بودن خداوند در کمالات اکتسابی انسان است.

۷۰ ۳ پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند:

«تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ؛ در همه چیز تفکر کنید، ولی در ذات خدا تفکر نکنید»، علت بیان این حدیث از طرف پیامبر اکرم (ص) نامحدود بودن خداوند است. ذهن انسان تنها قدرت درک چیزهایی را دارد که محدود باشند، بنابراین می‌توان گفت به علت نامحدود بودن خداوند فرض هرگونه چستی برای او محدود کردن اوست.

بررسی سایر گزینه‌ها

شکل صحیح سایر گزینه‌ها بدین صورت است:

(۱) نامحدود بودن خداوند علت عدم توانایی درک ذات و چستی اوست.
(۲) ذهن انسان نمی‌تواند چستی خداوند را درک کند، ولی از دقت در مخلوقات، قادر به درک هستی است.

(۴) مفهوم این گزینه این است که با تفکر در ویژگی‌ها و صفات مخلوقات می‌توان به شناخت صفات خالق رسید، در حالی که عبارت «لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ» اشاره‌ای به این موضوع ندارد.

بنابراین با در نظر گرفتن دو مفهوم پدیده بودن تمام موجودات و عدم اتکاء آن‌ها به خود و نیازمندی پدیده‌ها به علت و پدیدآور به این نتیجه می‌رسیم که تمام پدیده‌های جهان در پیدایش و هستی نیازمند به آفریننده‌ای هستند که سرچشمه هستی است.

۶۰ ۳ همه گزینه‌ها جزء مقدماتی هستند که برای استدلال نیازمندی پدیده‌ها به پدیدآور مورد استفاده قرار می‌گیرند به جز گزینه (۳) که شکل صحیح آن بدین صورت است: «موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، در موجود بودن نیازمند به وجودی هستند که وجودش، عین ذاتش باشد».

۶۱ ۲ بیت «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی» در مقدمه دوم استدلال نیازمندی مخلوقات به خداوند در پیدایش مطرح می‌شود و مفهوم اصلی آن این است که هر چیزی که از خودش هستی ندارد، برای هستی یافتن نیازمند وجودی هستی‌بخش است و به عبارتی هر پدیده‌ای معلول یک پدیدآور است مگر آن‌که آن چیز پدیده نباشد، یعنی نیستی در او راه نداشته باشد و آن چیز قائم به ذات بوده و همواره باشد؛ در این صورت برای موجود بودن به دیگری نیاز ندارد. اما در گزینه (۲) عبارتی بیان شده که بیانگر مفهوم مقدمه اول این استدلال است.

۶۲ ۳ همواره دیده‌ایم که در مصنوعات انسانی، رابطه چندانی میان بقای یک مصنوع با سازنده آن وجود ندارد. برای مثال یک خانه می‌تواند سال‌ها بعد از فوت معمارش پابرجا باشد. به همین جهت ممکن است برخی گمان کنند که یک معلول در بقای خود نیازی به علت ندارد. اشتباه این افراد در این است که علت خلقت یک مصنوع را با نظم‌دهنده آن اشتباه می‌گیرند، بنابراین یکسان دانستن رابطه خداوند متعال و مخلوقات با سازنده یک دستگاه و دستگاه به گمان عدم نیازمندی معلول در بقای خود به علت صورت می‌پذیرد و این در حالی است که سازنده دستگاه فقط نظم‌دهنده است نه پدیدآور.

۶۳ ۳ شکل صحیح گزینه (۳) بدین صورت است: «سازنده یک مصنوع، هستی‌بخش اجزای آن نیست و فقط نظم‌دهنده اجزا است، اما خداوند علاوه بر نظم‌دهنده، هستی‌بخش نیز می‌باشد».

۶۴ ۳ این‌که انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی برتر و عمیق است که در قدم نخست مشکل به نظر می‌رسد. شرط اصلی و عامل زمینه‌ساز حرکت به سوی این معرفت عمیق، پاکي و صفای قلب است که در اغلب نوجوانان و جوانان وجود دارد.

بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» بیانگر همین معرفت برتر و عمیق است که در مصراع اول آن به این عامل زمینه‌ساز (صفای قلب) اشاره شده است.

۶۵ ۲ از آن‌جایی که ذهن انسان قابلیت درک چیزهای نامحدود را ندارد، شناخت چستی یک موجود توسط ذهن انسان بیانگر محدود بودن آن چیز است. چون خداوند یک حقیقت نامحدود است و محدودیت در او راه ندارد، درک چستی و ذات خداوند، برای ذهن انسان ممکن نیست.

۷۸ **۲** این تصور که خداوند عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده، غلط است؛ بلکه پیوسته و در هر لحظه بر آن نظارت دارد، نیاز موجودات را برطرف می‌کند و تدبیر امور آن به عهده خود خداوند است [درستی گزینه‌های (۱) و (۴)] و هم اوست که امور هستی همواره به دستش بوده و پروردگار جهان است. [درستی گزینه (۳)]

باید توجه کرد که گزینه (۲) به مقدمه دوم استدلال وابستگی مخلوقات به خدا در پیدایش اشاره دارد، ولی آیه مدنظر، به نیاز مخلوقات به خدا در بقا اشاره می‌کند.

۷۹ **۳** برای پاسخ به قسمت اول سؤال باید به معنای آیه توجه کرد: «يَسْأَلُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ: آنچه در آسمان و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند؛ او همواره دست‌اندرکار امری است»، پس دلیل درخواست پیوسته موجودات از خداوند آن است که او همواره دست‌اندرکار امری است.

این‌که هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است از خداوند درخواست می‌کند بیانگر این است که تدبیر امور هستی به دست خداوند است و خداوند در تدبیر و هدایت امور هستی یگانه است (توحید در ربوبیت).

۸۰ **۲** این‌که انسان خود را زیر سایه لطف و رحمت و عنایات خدا بداند یعنی ایمان دارد و می‌داند که تنها رب جهان خداوند است و تدبیر امور به دست اوست. هرچه این دانایی و معرفت بیشتر شود و انسان به نیاز خود آگاه‌تر شود (علت)، عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند (معلول).

۸۱ **۳** بتا فقط نظم‌دهنده است و این خداوند است که خالق گنج و سیمان و آهن و... است و وجود و هستی (بقا) آن‌ها به خداوند وابسته است، هر لحظه خداوند اراده کند آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌شود. بتا وقتی در ساختن ساختمان خود را با خدا مقایسه می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم عمل و تدبیرش به اذن خداوند و در راستای تدبیر اوست و می‌داند که در عرض خداوند اختیاری ندارد، بلکه تمام اعمالش در رابطه طولی با تدبیر خداوند است.

۸۲ **۲** این‌که تمامی پدیده‌های هستی در پیدایش خود محتاج موجودی هستند که ذاتاً موجود باشد، موضوعی است که به نیازمندی موجودات در پیدایش خود به خداوند اشاره دارد، در حالی که آیه موردنظر به تدبیر همیشگی امور هستی به دست خداوند و نیاز موجودات در بقا و هستی خود به خداوند اشاره دارد.

۸۳ **۳** بیت «ما همه شیران ولی شیر علم / حمله‌مان از باد باشد دم به دم» به نیاز موجودات به خداوند در بقای خود و توحید در ربوبیت اشاره دارد و بیان می‌دارد که تدبیر امور همه موجودات به دست خداوند است، زیرا می‌گوید: «ما مانند شیرهای نقاشی‌شده روی پرچم هستیم که حرکت و حمله ما، نیازمند وجود باد (تدبیر الهی) است.»

۷۱ **۱** عبارت «هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود»، به این مفهوم اشاره دارد که خداوند در همه مخلوقاتش متجلی و آشکار می‌شود. همه گزینه‌ها به جز گزینه (۱) مؤید این مفهوم هستند. اما آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» بیانگر فقر و نیازمندی مخلوقات به خدا و بی‌نیازی خداوند است.

۷۲ **۱** در مقدمه دوم استدلال نیاز موجودات به خداوند در پیدایش، گفته می‌شود که یک موجود، فقط در صورتی نیازمند دیگری نیست، که خودش ذاتاً موجود باشد؛ همان‌طور که چیزی که سایر چیزها را شیرین می‌کند، خودش باید شیرین باشد. این بی‌نیازی در کلمه «غَنِيٌّ» در عبارت «وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» نمود پیدا می‌کند.

۷۳ **۱** حدیث «مَا رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ»، بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» و آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» هر سه به این موضوع اشاره دارند که خداوند نور هستی است و تمام موجودات وجودشان را از خداوند دارند و تجلی‌بخش وجود او هستند. «اندازه فضا و کهکشان‌ها» امری محدود است و شناخت آن برای انسان ممکن است و «وجود خداوند» نیز برای انسان امری قابل فهم و دسترسی بوده و درک آن ممکن می‌باشد.

اشتباهات متداول

در امور مربوط به خداوند چیستی او غیرقابل درک و هستی یا وجود او برای ذهن ما قابل درک است.

۷۴ **۴** شناخت چیستی، حقیقت و ذات خداوند به علت نامحدود بودن برای ذهن محدود انسان غیرقابل درک است به همین علت پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید: «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ: در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید». تفکر در مخلوقات خداوند، انسان را به شناخت هستی او می‌رساند.

۷۵ **۱** این تصور که خداوند از جنس نور می‌باشد اشتباه است، بلکه منظور آیه این است که خداوند برای جهان خلقت حکم نور را دارد و باعث پدیدار شدن پدیده‌ها می‌شود و هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود، خداوند در همه مخلوقات مشهود و هویداست و جهان تجلی‌گر خالق خود است.

۷۶ **۲** گزینه‌های (۱)، (۳) و (۴) مربوط به مقدمه دوم استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش هستند و تنها گزینه (۲) به مقدمه اول اشاره دارد. مقدمه اول: ما و این جهان، وجودمان از خودمان نیست و پدیده هستیم.

مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده هستند، در موجود شدن نیازمند موجودی هستند که وجودش از خودش باشد.

۷۷ **۳** آیه مذکور، مردم را مخاطب قرار داده است، اما موضوع آن درباره همه موجودات است؛ نه تنها انسان‌ها بلکه تمامی موجودات به صورت مطلق نیازمند به خدا هستند، اما چون برخی از انسان‌ها ادعا و سرکشی می‌کنند، در این آیه مورد تأکید قرار گرفته‌اند.